

ПІРКЛ ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

Допускається до захисту
завідувач кафедри фінансів
і банківської справи
канд.екон.наук, доцент

Людмила ЮРЧИШЕНА
« ____ » _____ 2024 р.

**ПРАГМАТИЗМ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ
НАДХОДЖЕНЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ**

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок

ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»

Кваліфікаційна (магістерська) робота
(відповідно до стандарту спеціальності та ОП)

Науковий керівник:
Людмила ЮРЧИШЕНА,
доценткафедри фінансів і
банківської справи,
канд.екон.наук, доцент

(підпис)

Оцінка: _____

/ _____ /

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Піркл О.М. Прагматизм фіскальної ефективності податкових надходжень у процесі формування місцевих бюджетів. Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджено сутність та принципи фіскальної ефективності податкових надходжень, висвітлено структуру та законодавчу базу системи місцевих податків, проведено аналіз стану надходжень до місцевих бюджетів України та Вінниччини, проаналізовано ключові показники фіскальної ефективності податкових надходжень та їх частка в загальному бюджеті, створено концепцію вдосконалення механізму фіскальної ефективності адміністрування податків до місцевих бюджетів.

Розраховано економіко-математичну модель для прогнозування місцевих бюджетів України. Виявлено ключові проблеми та можливі шляхи вирішення для збільшення наповнення місцевих бюджетів у нестабільних економічних умовах під час воєнного стану. Основним науковим результатом дослідження є запропонована концепція вдосконалення механізму фіскальної ефективності адміністрування податків до місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцевий бюджет, адміністрування, доходи, податкові надходження, територіальні громади, оподаткування, єдиний податок, податок на майно, рентна плата.

70с., 13 табл., 16 рис., 59джерел

Pirkl O.M. Pragmatism of fiscal efficiency of tax revenues in the process of forming local budgets. Specialty 072 Finance, Banking, Insurance and Stock Exchange. Educational program "Finance, Banking and Insurance". Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification work investigated the essence and principles of fiscal efficiency of tax revenues, highlighted the structure and legislative framework of the

local tax system, analyzed the state of revenues to local budgets of Ukraine and Vinnytsia, analyzed key indicators of fiscal efficiency of tax revenues and their share in the general budget, created a concept for improving the mechanism of fiscal efficiency of tax administration to local budgets.

An economic and mathematical model for forecasting local budgets of Ukraine was calculated. Key problems and possible solutions for increasing the filling of local budgets in unstable economic conditions during martial law were identified. The main scientific result of the study is the proposed concept of improving the mechanism of fiscal efficiency of tax administration to local budgets.

Keywords: local budget, administration, income, tax revenues, territorial communities, taxation, single tax, property tax, rent.

70p., 13 tables, 16 figures, 59 sources

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
Розділ I ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	9
1.1. Сутність та принципи фіскальної ефективності податкових надходжень.	9
1.2. Система місцевих податків і зборів: структура та законодавчі основи...	15
Розділ II ОЦІНКА СТАНУ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	27
2.1. Аналіз фіскальної ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів України	27
2.2. Стан та ефективність податкових надходжень до місцевих бюджетів Вінниччини.....	36
2.3. Оцінка та порівняння ключових показників фіскальної ефективності податкових надходжень та їх частка в загальному обсязі.....	42
Розділ III. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	47
3.1. Розробка концептуального підходу щодо фіскальної ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів	47
3.2. Моделювання фіскальної ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів.....	51
3.3. Рекомендації щодо подальшого вдосконалення ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів в Україні в післявоєнний період.....	55
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Теоретичні та практичні питання ефективності оподаткування, займають значуще місце, у процесі реалізації фіскального механізму адміністрування податків та зборів, оскільки головною метою податкових інститутів є забезпечення достатніх і своєчасних надходжень до бюджету для подальшого фінансування державних фондів, адже усі суспільно важливі функції – реалізуються саме через фіскальний механізм.

Подальша розробка методів отримання податкових надходжень до місцевих бюджетів має бути спрямована на зміцнення фінансової незалежності місцевих органів влади. У сучасних умовах важливо ввести таку фінансову децентралізацію, успіх якої багато в чому залежить від особливостей і структури місцевої економіки. Розподіл податків між бюджетами різних рівнів має ґрунтуватися на показниках мобільності податкової бази, економічної ефективності, витрат, простоти податків і зборів.

Проблемою фіскальної ефективності податкових надходжень у системі формування доходів місцевих бюджетів було висвітлено у роботах вітчизняних науковців, як : В. Андрущенко, А. Вдовиченко, О. Данілова, Ю. В. Іванова, Т. Канєва, А. Крисоватого, Л. Козарезенко, М. Кужелева та І. Лук'яненко, І. Лютого, А. Мазаракі, В. Макогон, В. Мельник, Л. Сідельникова, А. Соколовська, Л. Тарантул, В. Федосов, І. Чугунов та ін.

Тому необхідно обґрунтувати напрям підвищення ролі податків у формуванні дохідної частини бюджету територіальної громади. Він підтверджує актуальність дослідження, визначає її мету, завдання, предмет і предмет дослідження.

Метою дослідження є розробка концепції вдосконалення механізму фіскальної ефективності формування місцевих бюджетів України

Відповідно до мети поставлено наступні **завдання дослідження**:

- визначити сутність фіскальної ефективності податкових надходжень;

- дослідити систему місцевих податків і зборів, структуру та законодавчі основи;
- провести аналіз фінансової ефективності адміністрування податкових надходжень;
- проаналізувати стан ефективності адміністрування податкових надходжень до місцевих бюджетів Вінниччини;
- порівняти ключові показники фінансової ефективності податкових надходжень та визначити їх частку в загальному обсязі місцевих податків;
- розробити концептуальний підхід щодо фінансової ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів;
- запропонувати шляхи оптимізації фінансової ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів;
- розробити рекомендації щодо майбутнього вдосконалення ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів у післявоєнний період.

Об'єктом дослідження є процес формування місцевих бюджетів в умовах забезпечення фінансової ефективності податкових надходжень.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають між контролюючими органами і платниками податку в процесі формування місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи було використано такі методи дослідження: метод наукової абстракції для визначення економічної сутності податку прибуток; метод узагальнення; метод аналізу та синтезу для визначення співвідношення між елементами податку на доходи фізичних осіб; статистичний, коефіцієнтний, графічні методи оцінки фінансової ефективності адміністрування податків; метод узагальнення та спостереження.

Інформаційно-правовою базою для написання кваліфікаційної роботи є сайти Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, нормативно-правові акти

України, наукові публікації, статистичні дані та інші загальнодоступні офіційні матеріали державних і місцевих органів влади, Податковий кодекс України та Бюджетний кодекс України.

Наукова новизна дослідження полягає у вдосконаленні теоретичних та практичних аспектів фіскальної ефективності місцевого оподаткування за результатами якого:

вдосконалено:

- концептуальний підхід щодо вдосконалення механізму фіскальної ефективності адміністрування податків та зборів до місцевих бюджетів *здобуло подальший розвиток:*

- трактування терміну «фіскальна ефективність»;
- шляхи покращення механізму адміністрування податків та зборів до місцевих бюджетів;
- оцінка впливу місцевих податків та зборів на місцеві бюджети України;
- моделювання впливу зміни місцевих бюджетів на основі обраних факторів.

Апробація результатів досліджень. Прийнято участь у II Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України», опубліковано статтю «Аналіз фіскальної ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів України» у фаховому журналі «Київський економічний журнал» категорії «Б».

Положення, що виносяться на захист:

- визначення терміну «фіскальна ефективність»;
- теоретичні та методологічні основи місцевого оподаткування в Україні;
- оцінка фіскальної ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів України;

- розробка концептуального підходу щодо покращення фінансової ефективності адміністрування податкових надходжень до місцевих бюджетів;

- виділення основних проблем наповнення місцевих бюджетів та можливі шляхи їх вирішення.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Основні положення наукового дослідження полягають у розробці пропозицій та рекомендації практичного характеру щодо ефективності фінансового адміністрування податкових надходжень у процесі формування місцевих бюджетів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 70 комп'ютерного тексту, у тому числі 13 таблиць, 14 рисунків та список використаних джерел, що включає 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Сутність та принципи фінансової ефективності податкових надходжень

Ефективність – це складна економічна категорія, яка охоплює різні рівні економічної активності (країни, секторів, підприємств) і на яку впливають багато внутрішніх та зовнішніх факторів, таких як економічні, правові та соціальні. Термін «ефект» (від латинського «Effectus», що означає дію або результат) зазвичай відноситься до результату будь-якого процесу, тому поняття «ефект» і «результат» можна вважати синонімами.

На відміну від «ефекту», категорія «ефективність» є ширшою і враховує не лише досягнутий результат, а й витрати, понесені для його досягнення. Порівнюючи визначення «ефективності» в різних українських словниках, можна побачити, що це співвідношення досягнутого результату (ефекту) до витрат (ресурсів), затрачених на досягнення цього результату.

Економічний зміст досягнутого результату показує кількість коштів, які витрачає держава для забезпечення надходження одиниці грошового ресурсу до бюджету у вигляді податків. Ефективність відображає характер причинно-наслідкового зв'язку і показує не тільки сам результат, а й витрати на його досягнення.

Різні види ефективності, такі як ефективність державної податкової політики, ефективність оподаткування і ефективність податкової системи, обумовлюють використання різних показників для її кількісної оцінки. Їх упорядкованість і структура, наприклад, від загальних показників ефективності до часткових, формують відповідну систему.

Піскова Ж.В. стверджує, що для оцінки фінансової ефективності податків необхідно проаналізувати вплив податкового тягаря на економіку

країни за допомогою макроекономічних показників. Це передбачає облік як загальних показників, так і окремих категорій (прямих і непрямих). Фіскальна ефективність дозволяє визначити резерви зростання і визначити співвідношення податкових надходжень від державного або місцевого бюджету і доходів до ВВП.[17]

На думку Тюріна М., ефективність бюджетної політики визначається як «результативність обраних заходів бюджетної політики у визначенні тривалості бюджетної політики» [20, с.94].

Науковці вважають, що податкова політика є реалізацією регулюючих пільг державного оподаткування і, отже, покликана задовольняти ці пільги на необхідному і достатньому рівні.

За словами доктора економ. наук, професора Іванова Ю. важливо розділити інтерпретацію ефективності податкових надходжень на кілька аспектів [18, С.89]. Перше міркування передбачає, що ефективна податкова політика спрямована на мінімізацію спотворюючого впливу податків на розподіл фінансових ресурсів.

Другий аспект означає, що ефективна податкова політика спрямована на пом'якшення або усунення "провалів ринку". "Провал ринку" відноситься до конкретних ситуацій, коли виникає соціальна та економічна неефективність і коли ринкові механізми не гарантують нормальний розподіл фінансових ресурсів.

Натомість Іванов Ю. виокремлює два організаційні аспекти. Перший аспект ефективної податкової політики полягає в забезпеченні ефективного податкового адміністрування. Результатом цього аспекту є максимізація податкових надходжень до бюджету за мінімальних витрат для держави та платників податків. Другий аспект ефективної податкової політики пов'язаний з оцінкою роботи державних органів щодо забезпечення та розвитку ефективної податкової політики.

Назаренко Г. поділяє думку Воробйова Ю. і пропонує визначити економічну ефективність податкової системи як відношення її корисного

впливу до витрат на її придбання. Соціальна ефективність інтерпретується як відношення соціальних наслідків податкової політики до загальних витрат на поліпшення соціальної сфери, які сприяють досягненню цього ефекту [22, С.23].

Вчений Загородній А. звертає увагу, що ефективність податкової політики описується [23]:

- метою оцінки;
- рівнемоцінювання (національний та місцевий);
- обсягом оцінки (економічний, соціальний і фінансовий);
- набором критеріїв, що відповідають обсягу і рівню оцінки;
- набором методів, що відповідають обсягу та рівню оцінки ефективності податкової політики.

Ефективність державної податкової політики визначається оцінкою ефективності покладених на державу функцій, зокрема через виконання державного бюджету. Фіскальна ефективність податків можна як показник рівня доходів бюджету від податків і зборів (обов'язковий платіж оцінити з мінімальними витратами на адміністрування). Водночас нинішній етап розвитку податкової системи в Україні характеризується пошуком шляхів підвищення ролі податкового стимулювання та регулювання.

Слід підкреслити, що фіскальна функція податків є найважливішою, і їх недооцінка може призвести до серйозних фінансових проблем для країни. Завдяки цій функції досягається головна мета податків: створення та мобілізація державних фінансових ресурсів, а також акумулювання коштів у бюджеті для виконання загальнодержавних і цільових програм. Усі інші податкові функції випливають із податкової функції.

Ефективність податкової політики визначається як результат використання ефективних інструментів податкової системи. Кожен показник, що входить до загальної ефективності, дозволяє її комплексно оцінити і служити основою соціально-економічного розвитку. Податкова ефективність є одним із основних елементів загальної ефективності податкової системи і

визначається здатністю податку формувати надходження до бюджетів різних рівнів (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1– Критерії фіскальної ефективності податкових надходжень

Показник ефективності	Чому показник демонструє складову ефективності	Як саме показник демонструє складову ефективності
1	2	3
Достатність доходів	Для виконання Урядом своїх функцій потрібні кошти, тому система збору податків має бути достатньою для обсягу бюджетних надходжень. Якщо даного обсягу недостатньо, то виникає дефіцит, який покривається державним кредитом.	Тенденція збільшення прибутку бюджету збережеться. Макроекономічні показники не перевищують граничних значень.
Зниження витрат на збір доходів та запобігання ухиленню від сплати податків до бюджету.	Розмір доходу в державі визначається сумою витрат. Мінімізація витрат на збір доходів призводить до збору доходів, метою якого є часткова компенсація витрат, пов'язаних з управлінням цими доходами.	Необхідним елементом фіскальної ефективності системи бюджетних доходів є зниження витрат на систему і забезпечення повного і своєчасного відновлення доходів.
Еластичність податкових надходжень до бюджету	Цей показник залежить від гнучкості кожного податку, включеного в податкову систему, і конкретного впливу цього податку на валовий дохід.	Коефіцієнт еластичності дохідної системи бюджету повинен бути більшим за 1, оскільки в цьому випадку гнучкою вважається система сплати податків, тобто темпи зростання доходів більше, ніж темпи зростання валового внутрішнього продукту.
Рівномірне розподілення податків між адміністративно-територіальними одиницями	Цей показник важливий для забезпечення автономії кожного бюджету, включеного в бюджетну систему. Недостатній обсяг надходжень адміністративно-територіальних одиниць з власних джерел сприяє посиленню залежності бюджетної системи від інших суб'єктів.	Зменшить залежність місцевого бюджету від трансфертів з державного бюджету і підвищить його незалежність.

Джерело: складено автором на основі [6; 9; 10]

І. Цимбалюк вважає, що принцип фіскальної ефективності є «важливим елементом податкової політики і містить у собі кілька важливих аспектів: забезпечення достатності доходів, зниження витрат на збирання та запобігання ухиленню від сплати податків. Цей принцип також включає в себе еластичність податкової системи та справедливий розподіл податків між адміністративними та регіональними одиницями» [19].

А.І. Крисоватий стверджує, що ефективність податкової політики забезпечується науково обґрунтованим поєднанням таких характеристик, як фіскальна достатність, економічна ефективність, соціальна справедливість, стабільність і гнучкість. Він підкреслює, що в реальному економічному контексті перші три з цих характеристик є взаємопов'язаними і взаємозалежними, і не можуть функціонувати окремо одна від одної [24].

Принцип фіскальної достатно важливий на стику бюджету і податкової системи. З одного боку, податки не є самоцілью, і їх справляння необхідне не тільки для отримання бюджетних доходів, а й для забезпечення виконання всіх завдань і функцій державних і місцевих органів влади. З іншого боку, цей принцип також накладає обмеження на довільне стягнення податків і зборів. Розмір і вид податків не повинні бути необмеженими і повинні відповідати бюджетним потребам [9].

Вважається, що принцип фіскальної достатності містить у собі дві ключові складові:

- 1) принцип економічної основи об'єкта оподаткування;
- 2) принцип співмірності встановленої податкової системи та бюджетних потреб.

Це означає, що при виборі та визначенні об'єкта оподаткування законодавець має враховувати вірогідність використання об'єкта в економічній діяльності платника податків та отримання платником податків доходу від об'єкта, щоб не покладати на платника податків надмірний фінансовий тягар.

Принцип фінансової стійкості спрямований на забезпечення всіх рівнів влади фінансовими ресурсами, необхідними для реалізації економічної і соціальної політики та виконання державних функцій. Сталість означає, що податки мають надходити рівномірно і своєчасно протягом усього бюджетного року і не повинні бути одноразовими платежами. Оскільки податки фінансують державні видатки, строки їх сплати мають збігатися зі строками бюджетних видатків. Стабільність доходів забезпечує надходження всього обсягу доходів, передбачених законом про державний бюджет на поточний рік.

При поясненні принципу фінансової стійкості важливо враховувати трактування цього принципу німецьким професором Й. Лангом. Він підкреслює, що першорядне значення має принцип економічної ефективності. Згідно з цим принципом, фінансові служби мають уникати вузького фінансового підходу, тобто прагнення зібрати максимальну кількість податків без урахування економічних можливостей. Такий підхід може завадити ефективному розподілу ресурсів і перетворити податкову систему на перешкоду для економічного зростання. Під час вивчення податкових систем і податкових служб західні фінансисти намагаються врахувати якомога більше економічних і соціальних наслідків, що виникають під час оподаткування [11].

Підтримуємо думку професора Й. Ланга про те, що, розглядаючи оподаткування як засіб розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу, слід зазначити, що оподаткування має кілька функцій. Кожна з цих функцій реалізує певну мету оподаткування.

Слід зазначити, що в офіційних документах не завжди чітко визначено функції оподаткування. Однак у фаховій літературі, підручниках і наукових працях автори часто виділяють різні функції оподаткування. Взаємодія цих функцій утворює складну взаємозалежну систему, яка містить у собі основні функції: фінансову (бюджетну), розподільчу (соціальну) та регулюючу (економічну, контрольну та стимулюючу) [12].

Фіскальна функція оподаткування спрямована на досягнення своєї головної мети - формування та мобілізацію державних ресурсів і формування бюджету для реалізації спеціальних та національних програм.

Розподільча функція оподаткування полягає в перерозподілі суспільного доходу (шляхом покладення податкового навантаження на сильніші категорії населення і перерозподілу коштів на користь слабших категорій населення).

Регулююча функція оподаткування спрямована на вирішення конкретних питань національної економічної політики за допомогою податкового механізму.

1.2. Система місцевих податків і зборів: структура та законодавчі основи

У рамках посилення інтеграційних процесів в Україні ключовим напрямком розвитку національної економіки є впровадження реформи децентралізації, що передбачає трансформації організаційно-правової та фінансової сфер. У цьому контексті спостерігається поступове збільшення ролі місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України.

У сучасних умовах забезпечення фінансування місцевих потреб і регіонального розвитку є ключовим завданням для місцевої влади. Механізми поповнення місцевих бюджетів відіграють важливу роль у забезпеченні фінансових ресурсів на місцевому рівні.

Система збору місцевих податків і зборів в Україні є частиною податкової системи, і її розвиток та реформування можна розділити на два основні етапи:

- 1) до введення в дію Податкового кодексу (1991-2010 рр.)
- 2) після введення в дію Податкового кодексу (2011 р. - теперішній час).

На першому етапі після здобуття Україною незалежності було впроваджено новий підхід до місцевих податків, який було закріплено в Постанові Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» [2], де було встановлено два місцеві податки та 14 зборів. Згодом перелік податкових платежів та механізми їх справляння було уточнено та остаточно закріплено в

основному податковому законодавстві, зокрема в Законі України «Про податкову систему» [3].

Другий етап розпочався з ухваленням у 2011 році Податкового кодексу України (ПКУ) [20], який раціоналізував систему місцевих платежів, зокрема скасував понад десять неефективних платежів, запровадив новий підхід до ставок податку, прив'язаний до мінімальної заробітної плати, та вдосконалив механізми оподаткування. Ці реформи спрямовані на зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів.

Метою механізму формування місцевих бюджетів є забезпечення своєчасного виконання державного бюджету в необхідному обсязі за рахунок податкових надходжень, з мінімальним негативним впливом на економічну активність платників податків, що є запорукою стабільного розвитку демократичної держави та ринкових відносин.

Як показує світова практика, місцеві податки і збори є важливою складовою фінансової підтримки органів місцевого самоврядування. У багатьох розвинених країнах місцеві податки та збори вже давно є незалежним джерелом доходу для місцевих бюджетів. Тим часом ситуація в Україні має принципове значення. Місцеві податки і збори в недостатній мірі виконують функцію забезпечення фінансової незалежності і складають всього 1-4% від загального доходу міського бюджету, що свідчить про його неефективність.

Податковий кодекс України дає аналогічне трактування зазначених понять:

-«Податок - це обов'язковий і безумовний платіж до певного бюджету, покладений на платника податків» [2];

-«Збір - це обов'язковий платіж до певного бюджету, покладений на платника податків при отриманні платником податків певних пільг або у разі вчинення органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими особами чи органами, наділеними повноваженнями» [2].

Таким чином, з наведеного вище підходу до тлумачення випливає, що кожна адміністративно-територіальна одиниця в Україні має право самостійно

визначати розмір податків і зборів для фінансування місцевого бюджету. Це право було надано у 2015 році, коли до Бюджетного та Податкового кодексів України було внесено зміни, спрямовані на підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів.

У процесі реформування кількість місцевих податків і зборів скоротилася: після прийняття Закону України від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII [181] «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань податкового законодавства та податкової реформи» до статті 10 Податкового кодексу України включено місцеві податки і збори (рис. 1.1.):

- податок на майно (об'єднавши в собі податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок та плату за землю);
- єдиний податок;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір [4].

Місцеві податки є обов'язковими до сплати на території кожної з територіальних громад.

Невід'ємною частиною процесу планування доходів і формування бюджету є визначення основних джерел надходжень. Існує два основних джерела доходів для місцевих фінансів: власні доходи та трансферти від держави. Як показано на рисунку 1.1, власні доходи місцевого бюджету складаються з трьох основних компонентів: податків, неподаткових доходів та інших надходжень, а трансферти з державного бюджету включають субсидії та гранти [14].

Отже, в даний час існує лише чотири види місцевих податків і зборів, які можуть впроваджувати органи місцевого самоврядування.

Бюджетний кодекс України визначає частку державних податків, що надходять до місцевих бюджетів обласних громад. Згідно зі статтею 64 кодексу, загальні фонди місцевого бюджету формуються з 60 % податку на доходи фізичних осіб, 10 % податку на прибуток підприємств, податку на прибуток підприємств спільної власності та фінансових установ, а також

частини рентної плати за використання певних природних ресурсів [11].

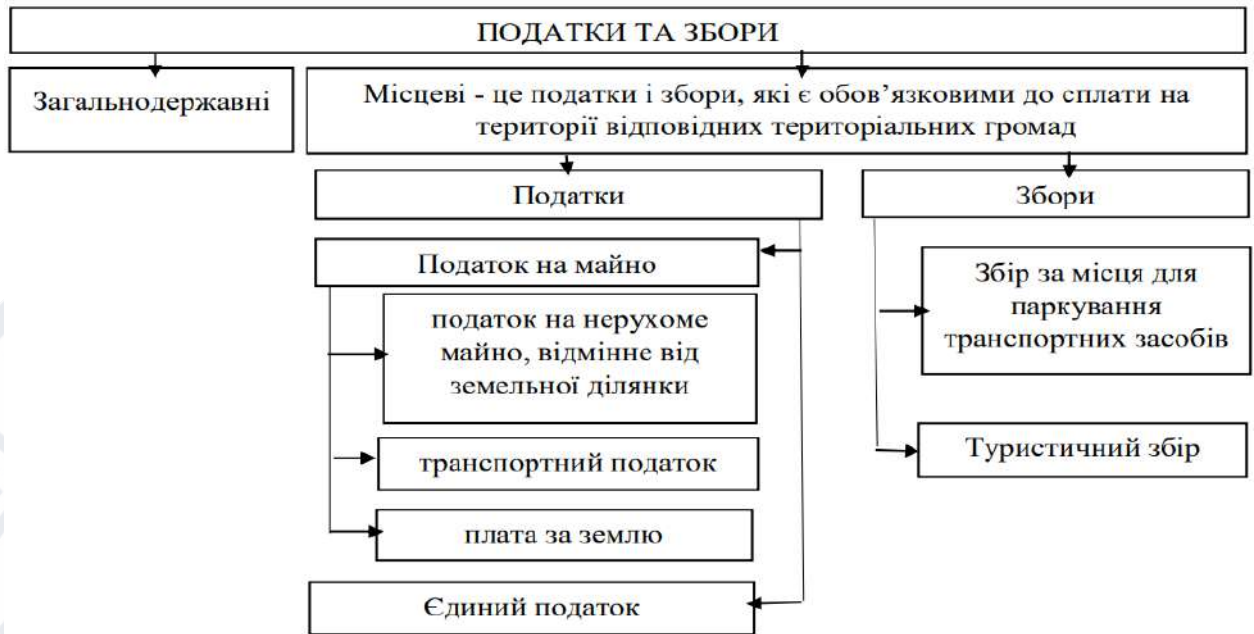

Рисунок 1.1 – Структура податків і зборів в Україні

Джерело: складено автором за [20]

Ці норми раціональні та спрямовані на стимулювання місцевої влади до створення нових робочих місць і розвитку підприємництва. Наприклад, включення до місцевого бюджету 60 % податку на доходи фізичних осіб стимулює створення нових робочих місць у місцевих органах влади. Включення до місцевого бюджету 10 % податку на прибуток організацій також має стимулювати відкриття нових підприємств у місцевих органах влади. Крім того, діяльність місцевих органів влади має сприяти усуненню тіньових виплат заробітної плати та прибутку. Це пов'язано з тим, що заробітна плата офіційно виплачується працівникам на місцевому рівні, тим самим збільшуючи податкову базу місцевого бюджету.

Місцева влада не має права впливати на встановлення національних податкових ставок або надавати податкові пільги. Однак до компетенції керівних органів об'єднаних територіальних громад (ОТГ) входить визначення умов сплати місцевих податків. Як зазначає дослідник, особливістю регулювання місцевих податків і зборів є те, що воно відбувається на двох рівнях: національному та місцевому [18]. Так, перелік місцевих податків і

зборів визначається на національному рівні, але місцеві ради можуть встановлювати умови їх сплати.

Запровадження нових видів податків органами місцевого самоврядування заборонено законом. Зокрема, рада об'єднаної територіальної громади (ОТГ) має право встановлювати ставки майнових податків, у тому числі земельного податку, транспортного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Відповідно до статті 266, абзац 5, пункт 1 Податкового кодексу України, ставки податку на нерухоме майно, що перебуває у власності фізичних або юридичних осіб, затверджуються рішенням органу місцевого самоврядування.

Однак ставка податку не може перевищувати 1,5% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного податкового року, за 1 кв. метр об'єкта житлової або нежитлової нерухомості. Таким чином, хоча законодавець встановлює максимальну ставку податку на нерухомість, місцева рада може визначити ставку, нижчу за максимальну, наприклад, 1% від мінімальної заробітної плати.

Місцеві ради об'єднаних територіальних громад мають низку повноважень щодо встановлення ставок земельного податку. Зокрема, відповідно до частини 2 статті 271 Податкового кодексу України, місцеві ради проводять оцінку земель та офіційно оприлюднюють рішення про нормативну грошову оцінку земельних ділянок, яка є підставою для нарахування земельного податку. Відповідно до статті 284 Податкового кодексу України, місцеві ради встановлюють ставки та пільги щодо земельного податку на відповідній території [8].

Таким чином, відповідальне ставлення до земельних ресурсів у місцевих громадах створює належне підґрунтя для оподаткування землі, а органи місцевого самоврядування ОТГ повинні приймати виважені та обґрунтовані рішення про передачу земельних ділянок у власність фізичним чи юридичним особам.

Важливим джерелом наповнення місцевих фінансів є сплата підприємцями єдиного податку. Відповідно до статті 293 Податкового кодексу України, місцеві ради встановлюють фіксовані ставки єдиного податку для кожної групи платників. Наприклад, ставка податку для першої групи не може перевищувати 10% прожиткового мінімуму, а для другої групи - 20% мінімальної заробітної плати. Включення цього податку до місцевих бюджетів підвищить зацікавленість місцевих рад у розвитку підприємництва в об'єднаних громадах.

Важливу роль у встановленні ставок місцевих зборів відіграють органи ОТГ. Згідно з ч. 3 ст. 268 Податкового кодексу України, рада ОТГ має право встановлювати ставку туристичного збору в межах від 0,5 до 5% мінімальної заробітної плати за одну добу тимчасового розміщення. Таким чином, місцева влада в туристичних містах або селах може впроваджувати нове джерело доходу для місцевого бюджету – туристичний збір, який сплачуватимуть туристи, що відпочивають на відповідній території.

Ще одним джерелом доходів місцевих бюджетів є збір за паркування транспортних засобів. Згідно зі статтею 268, пункт 1 Податкового кодексу України, місцева рада визначає перелік земельних ділянок для паркування. Плата розраховується залежно від площі ділянки і не може перевищувати 0,075% від мінімальної заробітної плати. Упорядкування паркування автомобілів, зокрема в центральних районах міста, може забезпечити додаткові надходження до місцевого бюджету, тому органи місцевого самоврядування ОТГ повинні піклуватися про наявність достатньої кількості паркувальних місць, зокрема через створення підземних чи надземних багатоповерхових паркінгів.

Місцеві податки і збори мають деякі спільні риси [5, с. 231]:

- Цільове призначення - кошти, отримані від цих платежів, призначені для фінансування потреб територій, що перебувають під юрисдикцією відповідних місцевих органів влади.

- Зарахування до місцевого бюджету - незатребувані податки і збори зараховуються до місцевого бюджету.

- Місцева влада - організація, впровадження та збір цих платежів є відповідальністю місцевої влади та фіскального органу.

- Контроль - збір та використання платежів, які є частиною доходів місцевих бюджетів, знаходиться під контролем місцевої влади.

- Ширші повноваження - місцеві органи влади мають більші повноваження у правовому регулюванні місцевих податків і зборів порівняно з іншими рівнями оподаткування.

Посилення ролі місцевих податків та зборів в умовах сучасної економічної ситуації в Україні та збільшення надходжень до місцевих бюджетів від місцевих і регіональних податків є важливим напрямом зміцнення та розширення фіскальної автономії місцевих органів влади. Це потребує всебічного «наукового обґрунтування, перегляду бюджетної політики України та реформування системи місцевого оподаткування» [12].

Для кращого розуміння ролі місцевих податків та зборів, варто розглянути основні функції, що ними виконуються. Наразі, їх виділяють три (рис. 1.2).

Рисунок 1.2. Функції місцевих податків та зборів

Джерело: складено автором за [5]

Фіскальна функція забезпечує органам місцевого самоврядування можливість формувати власний грошовий фонд, тобто місцевий бюджет, за рахунок надходжень від місцевих податків та зборів. Це дає змогу фінансувати

всі витрати, необхідні для виконання повноважень місцевої влади, та реалізовувати заходи, спрямовані на поліпшення умов життя в конкретній адміністративно-територіальній одиниці.

Регулятивна функція дозволяє місцевій владі коригувати ставки місцевих податків і зборів з метою впливу на економічну активність мешканців. Наприклад, зниження ставок може стимулювати розвиток підприємництва в певних галузях, що є важливими для регіону. Натомість, підвищення ставок може зменшити кількість підприємств у галузях, які негативно впливають на здоров'я людей і екологію.

Сутність децентралізуючої функції полягає у наданні місцевим органам влади більших повноважень та фінансових ресурсів з боку держави, що дозволяє їм бути більш самостійними в прийнятті фінансових і управлінських рішень. Однак наразі ця функція ще не повністю реалізована, оскільки місцеві органи влади все ще значною мірою залежать від централізованих ресурсів [5].

Щоб оцінити стратегічний вплив місцевих податків і зборів, необхідно розглянути ключові проблеми, які потрібно подолати задля ефективного місцевого оподаткування:

- обмежений перелік місцевих податків і зборів – в Україні кількість місцевих податків і зборів невелика у порівнянні із зарубіжними країнами, де їх налічується від 50 до 100;
- недостатні права органів місцевого самоврядування – в Україні органи місцевого самоврядування не мають можливості встановлювати власні податки і збори на своїй території;
- відсутність мотивації серед представників місцевої влади – місцеві посадовці не завжди мають інтерес у залученні додаткових коштів через стягнення місцевих податків і зборів;
- неефективність окремих податкових ставок – діючі ставки податків не забезпечують стабільних надходжень до місцевих бюджетів, що негативно впливає на фінансову стабільність місцевих органів влади [14].

Встановлюючи ставки місцевих податків, органи місцевого самоврядування в Україні повинні дотримуватись наступних критеріїв:

- фінансова достатність – ставки повинні бути встановлені так, щоб забезпечити баланс між витратами місцевого бюджету та його доходами;
- соціальна справедливість – податки і збори мають визначатися з урахуванням платоспроможності платників, щоб не перевантажувати їх фінансово;
- економічність оподаткування – надходження від податків та зборів повинні перевищувати витрати на їх адміністрування;
- нейтральність оподаткування – податкові ставки не повинні впливати на конкурентоспроможність платників податків, не заважаючи розвитку бізнесу;
- стабільність – зміни в податкових ставках та правилах не можуть вноситися менш ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду. Зміни не повинні вноситися протягом бюджетного року.
- однаковість і зручність платежів - необхідно встановити строки платежів, щоб забезпечити своєчасне надходження коштів до бюджету та зручність для платників податків;
- єдиний підхід до встановлення податків – законодавство має визначати всі обов'язкові елементи податку, щоб забезпечити однозначність і прозорість в оподаткуванні [4].

З урахуванням зазначених критеріїв, до місцевих податків і зборів висуваються такі специфічні вимоги:

- забезпечення розвитку територій – місцеві податки та збори повинні сприяти належному розвитку територій і максимально задовольняти потреби населення на цих територіях;
- стадія становлення – оскільки місцеве оподаткування перебуває на етапі формування, що видно з їх незначної частки в доходах місцевих бюджетів, потрібно забезпечити його подальший розвиток і ефективність;

- відсутність взаємозв'язку – необхідно налагодити зв'язок між рівнем суспільних послуг на території та податковим навантаженням на населення, щоб податки відповідали реальним потребам і можливостям громад;

- невизначеність процедур – потрібно усунути невизначеність у процедурах обчислення і планування місцевих податків і зборів для забезпечення прозорості і стабільності;

- право на встановлення податків – органам місцевого самоврядування слід надати право на встановлення власних податків і зборів на своїй території для збільшення їх фінансової автономії;

- ефективність податкових ставок – необхідно вдосконалити податкові ставки, щоб забезпечити стабільні і достатні надходження до місцевих бюджетів [15].

Наступним етапом у реформуванні механізмів справляння місцевих податків та зборів в Україні є посилення їхніх фіскальних властивостей та розширення їхнього регулюючого впливу на розвиток місцевих територій. Це відповідає класичним принципам фінансової та адміністративної децентралізації. Практичні заходи для досягнення цієї мети повинні включати:

- «розширення повноважень місцевої влади щодо запровадження та адміністрування нових місцевих зборів та встановлення пріоритетів у наданні пільг фізичним та юридичним особам» [16];

- боротьба з тіньовою економікою, що є одним з чинників підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів;

- ефективний контроль за формуванням та використанням доходів місцевих бюджетів;

- удосконалення законодавчої бази справляння місцевих податків і зборів.

Виконання цих кроків буде сприяти підвищенню дохідності місцевих бюджетів, а відповідно і рівня спроможності громад, що в свою чергу буде відповідати принципам та завданням реформи фінансової децентралізації, запровадженої в Україні.

Висновки до розділу 1

Ефективність – це складна економічна категорія, яка охоплює різні рівні економічної активності (країни, секторів, підприємців) і на яку впливають багато внутрішніх та зовнішніх факторів, таких як економічні, правові та соціальні.

Згідно із Законом України «Про місцеві податки та збори», вони визначають як «обов'язкові відрахування, розмір яких встановлюють місцеві органи влади для конкретної адміністративно-територіальної одиниці, що включається до місцевого бюджету».

До місцевих бюджетів відноється єдиний податок, податок на майно відмінне від земельної ділянки, збір за місця паркування транспортних засобів, туристичний збір.

Органи місцевого самоврядування в кожній адміністративно-територіальній одиниці України мають право самостійно визначати розмір податків та зборів з метою наповнення місцевого бюджету.

Таким чином, місцеві податки та збори є важливим джерелом фінансування місцевих бюджетів. Податкова система в Україні перебує на кроці реформування тому запроваджуються нові податкові заходи, аби підвищити кількість надходжень до місцевих бюджетів. Серед необхідних заходів – покращення технічних та людських ресурсів для ефективного управління податками, оновлення нормативно-правових актів та інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у процеси.

РОЗДІЛ II

ОЦІНКА СТАНУ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка фіскальної ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів України

Стабільність і надійність місцевої податкової системи визначає міцність і незалежність місцевих фінансів та добробут громади в цілому. Адміністрування місцевих податків має стати ключовим інструментом впливу органів місцевого самоврядування як на економічну активність, так і на якість життя мешканців.

Для запровадження ефективного адміністрування місцевих податків в Україні необхідно спиратися на досвід розвинених країн, що дасть теоретичне підґрунтя для розробки проектів податкової реформи на більш глибокому законодавчому рівні.

Функціонування окремих регіональних одиниць та їх соціально-економічний розвиток значною мірою залежить від ефективності місцевого оподаткування. Надходження від місцевих податків і зборів є важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів та відіграють важливу роль у координації економічних відносин.

Аналізуючи показник податкових надходжень до місцевих бюджетів України (таб.2.1) протягом аналізованого нами терміну ми бачимо що показник не стійкий оскільки на нього впливали різні чинники (пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення росії).

Показник доходів місцевих бюджетів у 2020 році порівнянно з попереднім знизився понад 89 млрд. грн., також у 2022 році даний показник також знизився відносно попереднього на 25,5 млрд. грн... Стосовно податкових надходжень місцевих бюджетів, то показник протягом

аналізованого періоду має стійкий позитивний характер, надходження. Темп приросту, також має позитивне значення і в середньому сягає 26 %.

Таблиця 2.1– Показник податкових надходжень місцевих бюджетів України протягом 2019 –2023 рр. млрд..грн.

Період/ показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Темп приросту,%	
						23/22 рр.	23/19 рр.
Доходи місцевих бюджетів	560,5	471,4	580,6	555,0	652,6	17,58	16,4
Податкові надходження місцевих бюджетів	270,5	285,5	346,7	393,4	434,5	10,4	60,6

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Згідно з аналізом, представленим нарисунку 2.1, фінансові ресурси місцевих бюджетів демонстрували тенденцію до зростання в період 2019 року. Загальний обсяг доходів місцевих урядів зріс на 177 млрд грн, що становить майже 60%. Однак починаючи з 2020 року спостерігається зменшення доходів на 89 млрд грн порівняно з попередніми роками. Це зниження може бути обумовлене епідеміологічною ситуацією в країні, а також наступними військовими подіями.

Рисунок. 2.1– Динаміка податкових надходжень місцевих бюджетів України протягом 2019 – 2023 рр., млрд.грн

Обсяг податкових надходжень у загальному обсязі місцевих бюджетів також демонстрував як зростання, так і зменшення. За період аналізу ці надходження зросли на 648,6 млрд грн, що підкреслює значення податкових доходів для формування місцевих фінансів і їх роль як основного джерела фінансування місцевих бюджетів.

Станом на 2023 рік найбільшу частку в структурі доходів місцевих бюджетів становитимуть єдині податки - близько 50% від загального обсягу доходів. За ними йдуть земельні платежі, на частку яких припадає близько 40%. Така структура доходів не відповідає ефективному функціонуванню та виконанню місцевих бюджетів. Тому проблема визначення фіскальної ролі місцевих податків і розроблення методів, що сприяють підвищенню їх фіскальної ефективності, залишається актуальною.

Аналізуючи фіскальну роль місцевих податків у системі доходів місцевих бюджетів України, важливо враховувати динаміку місцевих податків і зборів. Однак у 2022-2023 роках їхня частка знизилася у зв'язку з воєнними діями та ускладненням податкового адміністрування по всій країні.

Незважаючи на деякі коливання надходжень від місцевих податків і зборів, їхня роль у доходах місцевих бюджетів залишається значною. Зокрема, у 2019-2023 роках рівень податкових надходжень від місцевих податків і зборів збільшився на 26,4 млн грн, або на 36% (див. табл. 2.2).

Водночас доходи загального рахунку місцевого бюджету, без урахування міжбюджетних трансфертів, збільшилися на 166,8 млн грн, або на 61%. Це свідчить про те, що темпи зростання доходів загального рахунку були вищими за темпи зростання доходів від місцевих податків і зборів: у 2019-2023 роках частка місцевих податків і зборів у загальному обсязі доходів місцевого бюджету (без урахування трансфертів) становила в середньому 24,4 %. Ця частка варіювалася від 21,2 % у 2022 році до 26,7 % у 2019 році.

Таким чином, частка місцевих податків і зборів у доходах загального фонду (без урахування трансфертів) місцевих бюджетів знизилася на 4,1 відсоткового пункту, з 26,7 % у 2019 році до 22,6 % у 2023 році.

Таблиця 2.2 – Показники надходжень місцевих податків і зборів протягом 2019–2023 рр., млн.грн.

Показники/звітні періоди	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Темп приросту	
						23/22	23/19
1	2	3	4	5	6	7	8
Плата за землю, всього	32,7	31,4	35,2	29,5	34,4	16,6	5,1
у тому числі:							
Земельний податок	13,3	12,8	13,8	11,1	12,0	8,1	-9,7
орендна плата за землю	19,4	18,6	21,4	18,4	22,4	21,7	15,4
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	4,8	5,7	7,8	7,1	9,1	28,1	91,6
Транспортний податок	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0	-50
Єдиний податок	35,2	38,0	46,2	47,2	55,8	18,2	58,5
Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,11	0,09	0,25	0,10	0,15	50	36,3
Туристичний збір	0,19	0,13	0,24	0,18	0,22	22,2	15,7
Разом місцеві податки і збори	73,5	75,6	89,8	84,4	100,0	18,6	36,3
Доходи загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів)	275,1	290,1	352,0	398,1	441,9	11,0	60,6
Частка місцевих податків та зборів у доходах загального фонду (без урахування трансфертів)	26,7%	26,1%	25,6%	21,2%	22,6%	-	-

Найбільшу частку в структурі місцевих податків і зборів займають єдині податки: у період з 2019 до 2023 року їхня частка збільшилася з 47,9% у 2019 році до 56,0% у 2022 році та залишається високою – 55,8% у 2023 році (див. Рисунок 2.1). Натомість частка земельних платежів значно знизилася – з 44,6% у 2019 році до 34,5% у 2023 році, що відображає зниження на 10,1 відсоткового пункту за п'ять років.

Зниження частки земельного податку в загальному обсязі місцевих податків і платежів може бути зумовлене кількома факторами, включно зі скороченням площі оподатковуваних земель унаслідок воєнних дій, зниженням ефективності системи економічної оцінки оподатковуваних земель і неповнотою земельних кадастрів. Неповний облік означає, що виявляються

землі, які не використовуються або використовуються не за призначенням, унаслідок чого ці землі не повністю включаються у фіскальне поле.

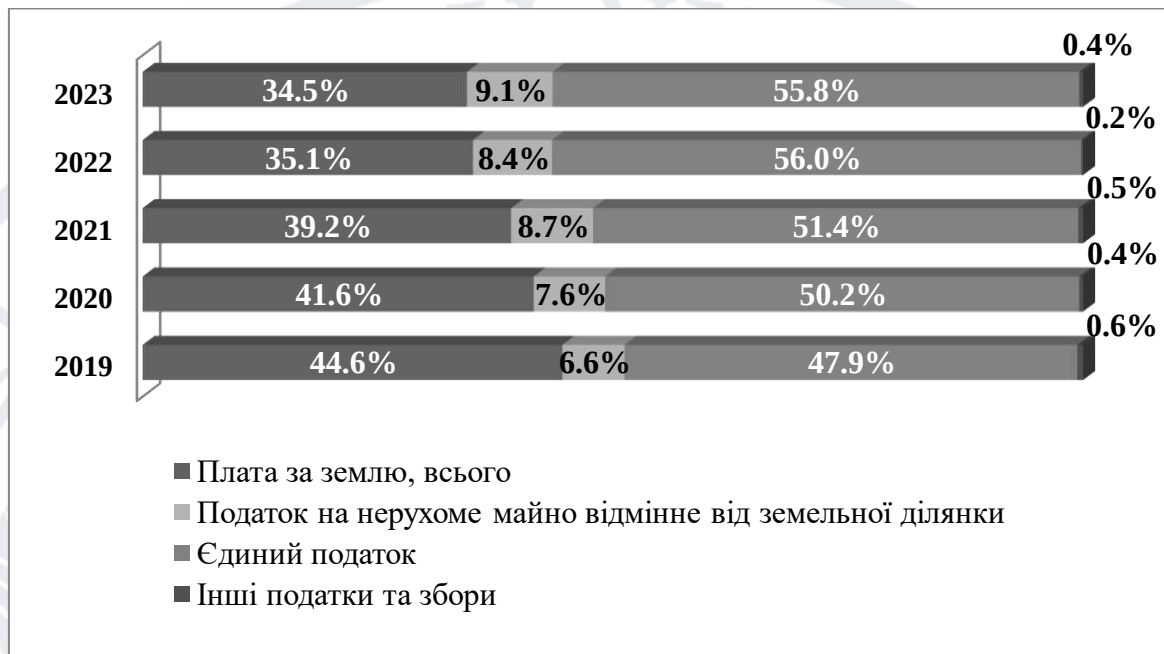

Рисунок 2.2 – Структура місцевих податків і зборів у 2019-2023 рр.,%

Варто зазначити, що надходження від податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, демонструють суттєве зростання. Протягом аналізованого періоду ці надходження збільшилися на 4,2 млн грн (або в 1,9 рази), з 4,9 млн грн у 2019 році до 9,1 млн грн у 2023 році. Крім того, частка цього податку в загальному обсязі місцевих податків і зборів зросла з 6,6% у 2019 році до 9,1% у 2023 році.

Ця тенденція вказує на значний потенціал податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, а також підкреслює необхідність подальшої роботи над покращенням наповнення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та вдосконаленням механізму оподаткування цим податком.

Аналіз даних, представлених у таблиці 2.3, показує позитивну динаміку за всіма аналізованими доходами за період 2019-2023 років. Проте з 2022 року ситуація змінилася через російське вторгнення: 2022 року доходи від плати за землю скоротилися до 29,6 млрд грн, що на 16,2 % менше, ніж 2021 року. Місцевий бюджет втратив 5,7 млрд грн на земельних платежах. Це пов'язано

зі змінами в Податковому кодексі, згідно з якими з березня 2022 року земельні платежі (земельний податок та орендна плата за землею) на територіях, де тривають або велися бойові дії, тимчасово окупованих землях і замінованих земельних ділянках, не нараховуються і не сплачуються до 31 грудня року, що настає за роком закінчення або скасування воєнного стану.

Таблиця 2.3 – Динаміка і структура деяких місцевих податків і зборів та їх питома вага у доходах місцевих бюджетів України

Показник	2019		2020		2021		2022		2023		Темп приросту%	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	23/19	23/22
Єдиний податок	35,2	12,8	38,0	13,1	46,2	13,1	47,2	11,9	55,8	12,7	18,2	58,5
Плата за землю	32,8	11,9	31,5	10,9	35,3	10,0	29,6	7,4	34,5	7,8	16,6	5,1
Податок на нерухоме майно	4,9	1,8	5,8	2,0	7,8	2,2	7,1	1,8	9,1	2,0	28,2	85,7
Інші місцеві податки і збори	0,7	0,3	0,4	0,1	0,6	0,2	0,4	0,1	0,6	0,1	50	-14,3
Доходи місцевих бюджетів	275,0	100	290,0	100	351,9	100	398,1	100	441,9	100	11,0	60,6

Джерело: розраховано автором на основі джерел [34; 20].

У 2022 році надходження за окремим податком збільшилися завдяки податковій реформі, яка дала змогу компаніям із високим рівнем доходу перейти на спрощену систему оподаткування. Це дозволило їм сплачувати єдиний податок у розмірі 2% замість податку на прибуток (18%) і податку на додану вартість (ПДВ). Земельний податок становить значну частку місцевих податків в Україні, перевищуючи 30 %. Частка податків на рухоме майно, крім землі, зростає з року в рік (крім 2022 року), що свідчить про потенціал подальшого збільшення доходів.

Важливим фактором збільшення надходжень від земельного податку є стандартна грошова оцінка (НМО) землі: охоплення землі НМО та швидкість її оновлення мають значний вплив на доходи місцевих бюджетів. Однак

проблема полягає в тому, що НМВ не індексується для сільськогосподарських земель, земель населених пунктів та інших несільськогосподарських земель.

Основною перешкодою для ефективного функціонування оподаткування нерухомості є недостатнє утримання реєстру нерухомості. Ведеться лише 30-50% реєстрів нерухомості та 70-80% кадастрових реєстрів земель.

Місцеві органи влади не мають достатніх повноважень для стимулювання власників майна до внесення відомостей до реєстру та впливу на корумпованих платників податків.

Неповнота процесу адміністрування місцевих податків і місцевих платежів здебільшого пов'язана з відсутністю достовірної інформації про всіх власників нерухомості, які належним чином зареєстровані в національному реєстрі та, відповідно, у базі даних податкових органів.

З початком повномасштабної війни у 2022 р. рівень виконання місцевих бюджетів за доходами безпосередньо залежав від інтенсивності бойових дій у регіонах. Не було забезпечено приросту до попереднього року, а також виконання планових показників доходів загального фонду по зведених бюджетах таких областей: Луганської (зменшення на 2,0 млрд грн, або 59,7% від плану) Херсонської (зменшення на 1,3 млрд грн, або 28% від плану). Донецької (зменшення на 2,4 млрд грн, або 16,2% від плану з урахуванням змін на 2022 рік), Запорізької (зменшення на 3,7 млрд грн, або 21,8% від плану)(таб.2.4).

Однак у деяких регіонах загальні надходження фондів значно зросли, більш ніж на 15%: Тарнопіль (+15,3%), Чернівці (+16%), Рівне (+16,2%), Закарпатська (+17,5%), Київ (+18%), Черкаси (+20,8%), Київ (+26%). Таке збільшення частково можна пояснити великим припливом внутрішньо переміщених осіб та перенесенням установ з територій, де ведуться бойові дії або тимчасово окуповані збройними формуваннями російської федерації.

Таблиця 2.4– Доходи загального фонду місцевих бюджетів України за 2019–2023 рр.

Область /Період	2022р.	2023 р.	Приріст ,%
1	2	3	4
Київська	22,4	28,6	26%
Черкаська	12,3	14,4	20,8%
м.Київ	59,4	69,8	18%
Закарпатська	9,2	11,7	17,5%
Рівненська	9,1	11,2	16,2%
Чернівецька	6,1	7,9	16%
Тернопільська	8,4	9,2	15,3%
Житомирська	13,2	14,1	14,8%
Кіровоградська	9,7	10,5	14,8%
Чернігівська	9,5	11,3	13,8%
Волинська	9,1	10,0	13,2%
Одеська	25,9	28,2	12,5%
Івано-Франківська	10,6	11,5	11,6%
Харківська	23,6	26,1	11,4%
Вінницька	15,3	16,4	10,9%
Дніпропетровська	45,5	50,6	10,9%
Львівська	30,8	33,6	10,9%
Хмельницька	12,7	13,4	8,9%
Полтавська	18,4	20,6	7,1%
Сумська	10,2	11,6	7,1%
Миколаївська	11,4	12,6	5,6%
Запорізька	13,3	13,1	-5,3%
Донецька	14,8	12,9	-16,2%
Херсонська	4,6	3,9	-28%
Луганська	3,6	1,8	-59,7%

Переважає більшість регіонів які мають середній показник: Житомир (+14,8%), Кіровоград (+14,8%).Чернівці (+13,8%), Волинь (+13,2%), Одеса (+12,5%), Івано-Франківськ (+11,6%), Харків (+11,4%), Вінниця (+10,9%), Дніпро (+10,9%), Львів (+10,9%), Хмельницький (+8,9%), Полтава (+7,1%), Суми (+7,1%), Миколаїв (+5,6%).

Але і є регіони де доходи зменшились це Запоріжжя (- 5,3%), Донецьк (-16,2%), Херсон (-28%), Луганськ (-59,7%), через велику кількість руйнувань у регіонах та переміщені великих підприємств на інші регіони України.

2.2. Стан та ефективність податкових надходжень до місцевих бюджетів Вінниччини

Податкові надходження до місцевих бюджетів можуть мати значний вплив на державні доходи, а їх ефективне збирання та розподіл може бути одним із факторів для забезпечення стійкого економічного розвитку регіонів та держави в цілому. При більш детальному розгляді обласного бюджету можна отримати уявлення про склад та структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів. Таким чином, стає можливим оцінити переваги та виклики реформи, спрямованої на встановлення фінансової незалежності місцевого самоврядування.

Бюджет Вінницької області складається з різноманітних джерел, таких як: податкові надходження, надходження від капітальних операцій, надходження від Європейського Союзу, іноземних урядів, міжнародних організацій, донорських установ, цільових фондів та офіційні трансферти. Проте основним внеском до бюджету області є офіційні трансферти та податкові надходження.

У таблиці 2.5 представлено аналіз податкових надходжень Вінницького регіону на період 2019-2023 років. Податкові надходження в регіоні включають прибутковий податок, податок на майно, орендну плату, роялті за природні ресурси, національні та місцеві податки на товари і послуги, а також інші податки і збори.

Бюджет Вінницької області переважно живиться за рахунок податків на прибуток, які стрімко зросли з 2019 року. Загалом за п'ять років доходи від податку на зросли майже вдвічі. Місцеві податки та збори також зросли, більш ніж у вісім разів за той самий період. Однак платежі за користування природними ресурсами, включно з орендною платою, значно знизилися. З 353,0 млн.грн. у 2019 р. У 2021 році такі збори становили 36,5 млн. грн., що суттєво зменшилось на 311,1 млн. грн..

Найбільше надходження до бюджету Вінницької області складають податки та збори з доходів фізичних осіб. Цей податок застосовується до колективного місячного або річного оподатковуваного доходу, як національного, так і іноземного. Відповідно до Бюджетного кодексу доходи від цього податку розподіляються між державним і місцевими бюджетами. У Вінницькій області 40 % податкових надходжень надходить до державного бюджету, а решта 60 % спрямовується до місцевого бюджету.

Таблиця 2.5 – Податкові надходження до бюджету Вінницької області протягом 2019–2023 рр. (млн. грн.)

Податок	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Темп приросту, %	
						23/22	23/19
Податок на доходи фізичних осіб	1 764,4	1 880,2	1 811,0	2 794,9	4 097,6	46,6	132,2
Рентна плата	0,35	0,37	0,36	0,40	0,41	2,6	-88,1
Внутрішні податки на товари та послуги	0,20	0,21	0,23	0,38	0,43	14,2	15,3
Місцеві податки і збори	218,1	259,9	897,7	1 373,5	1774,5	29,1	713,6
Інші податки та збори	52,2	41,5	88,0	132,4	431,6	225,9	240,4
Всього податків	2 425,5	2 584,3	3 069,6	4 722,6	6 780,7	43,5	179,5

Джерело: систематизовано автором на основі [4]

Проаналізувавши динаміку частки податку та збору на доходи фізичних осіб як основного податку у податкових надходженнях до бюджету Вінницької області за 2023 р) ми бачимо що показник стабільний і всередньому сягає 68,5 % протягом проаналізованого періоду (рис. 2.3).

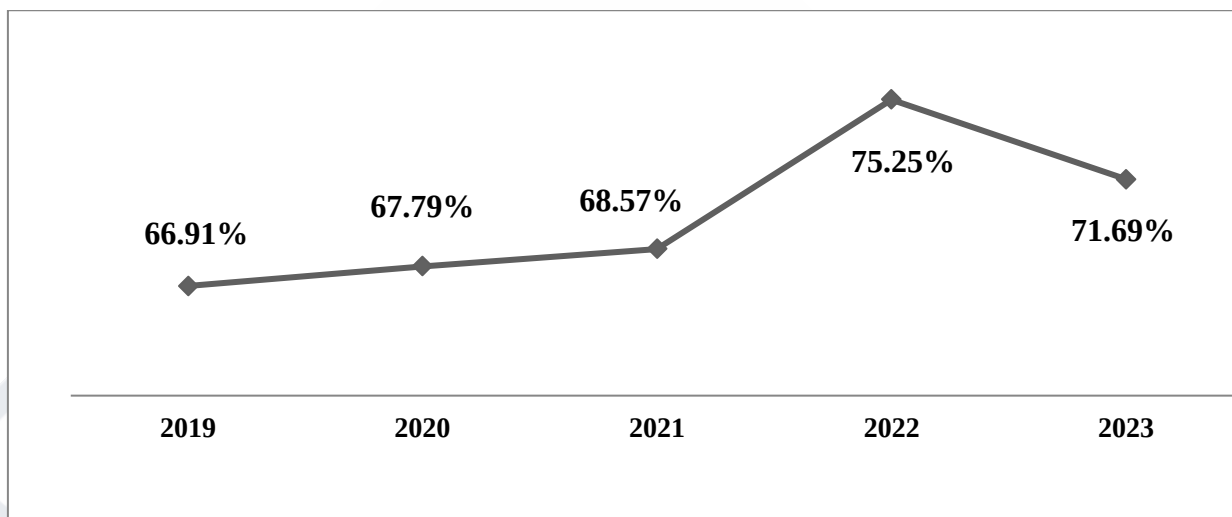

Рисунок 2.3 – Динаміка частки податку на доходи до бюджету Вінницької області за 2019- 2023 рр. %.

Натомість рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів в період 2019–2023 рр. лише зменшувала частку у структурі податкових надходжень Вінницької області з 0,65 % в 2019 р., до 0,42 % у 2023 р., що є свідчення того що скорочується потенціал добувних галузей, та зменшується частка використання земельних ресурсів (рис.2.4) .

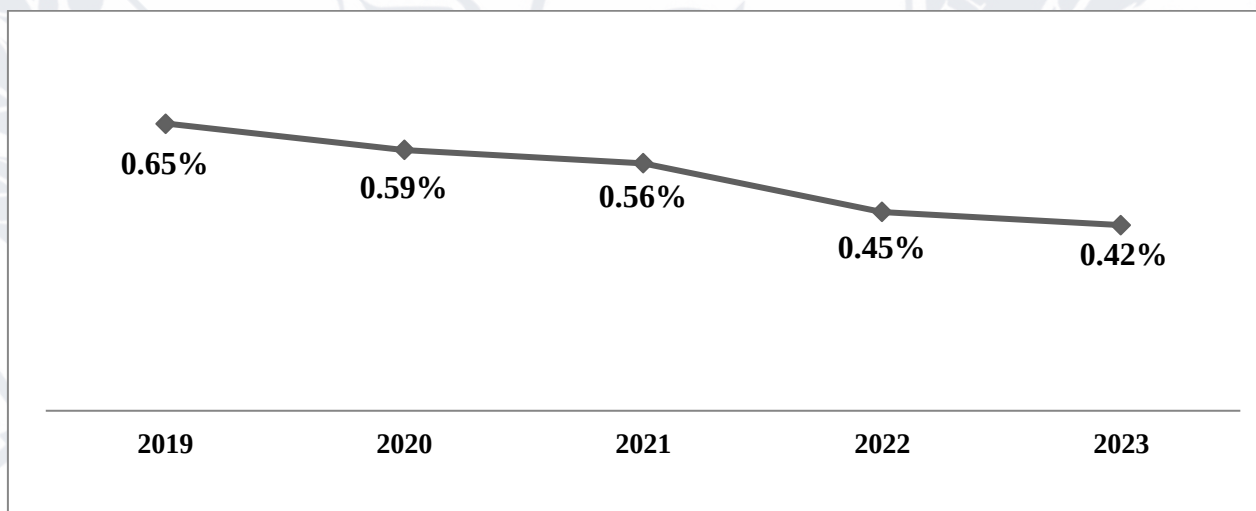

Рисунок 2.4 –Рентна плата в доходах бюджету Вінницької області за 2019 2023 рр.,%.

Частка внутрішніх податків і зборів, включно з акцизами на товари, вироблені в Україні, акцизами на товари, ввезені на митну територію України, та акцизами на продаж товарів роздрібними торговцями, також демонструвала

позитивну динаміку, за винятком 2022 року, коли вона знизилася майже на 2% порівняно з попереднім роком (рис.2.5).

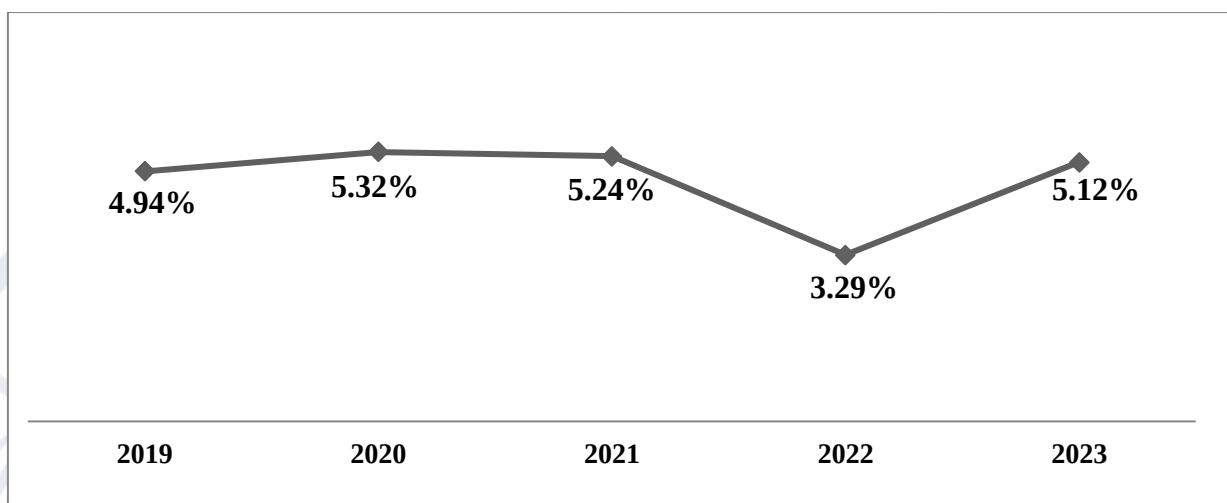

Рисунок 2.5 – Динаміка частки внутрішніх податків та зборів до бюджету Вінницької області за 2019-2023 рр.,%.

Місцеві податки та збори у частці податкових надходжень до бюджету Вінницької області протягом аналізованого періоду також була стабільною впродовж 2019–2021 рр., але після повномасштабного вторгнення і зниження частки на понад 4 % у 2022 році, у наступному 2023 р. не вдалось вийти на попередні показники (рис.2.6).

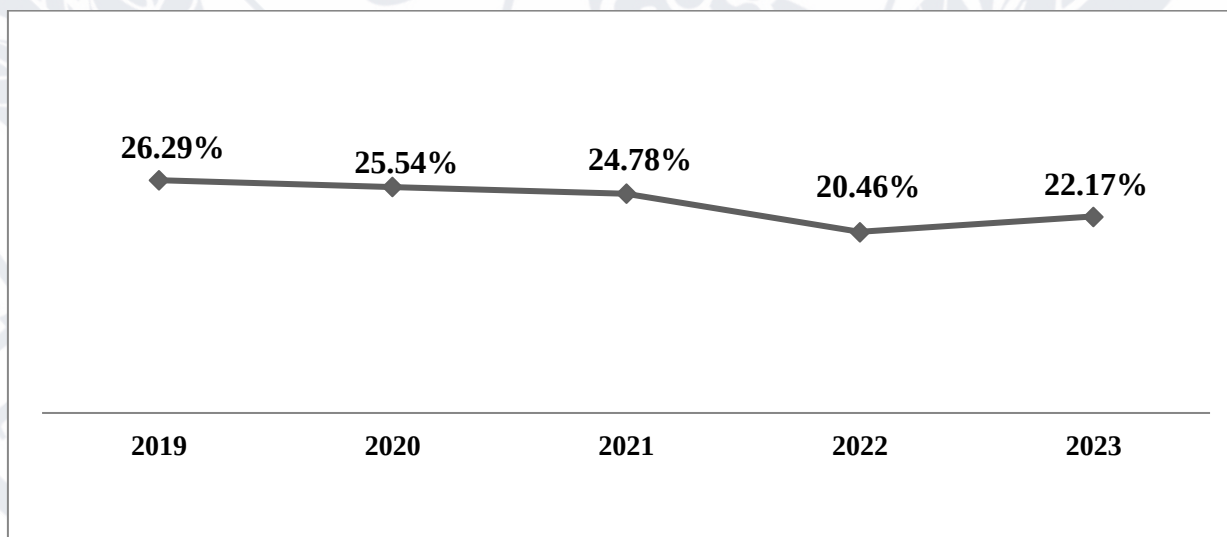

Рисунок 2.6 – Динаміка частки місцевих податків та зборів до бюджету Вінницької області за 2019-2023 рр., %.

Частка інших податків та зборів є не значною у бюджеті Вінницької області і протягом 2019 – 2023 рр. лише зменшувалась у порівнянні за проаналізовані п'ять років частка зменшилась 0,6% (рис.2.7).

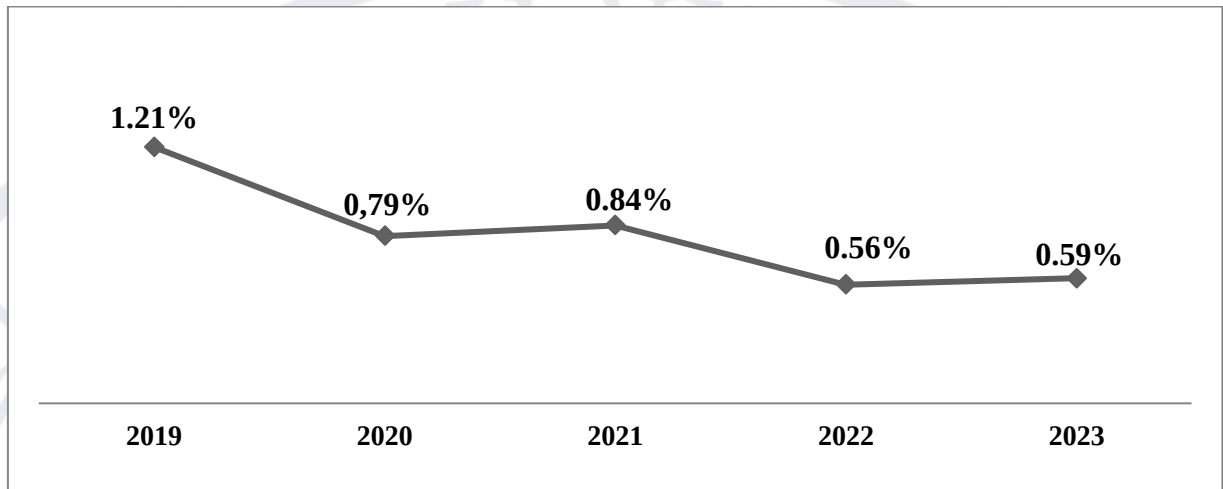

Рисунок 2.7 – Динаміка частки інших податків та зборів до бюджету Вінницької області за 2019–2023 рр., %.

Значну частину бюджету Вінницької області формують податки та збори з доходів фізичних осіб. Ця сума становить понад 60% від загальних податкових надходжень області, що робить її найбільшим внеском до бюджету. На другому місці, місцеві податки і збори та становлять в середньому 23% бюджету Вінницької області, становлячи значну частину податкових надходжень.

Таблиця 2.6 – Склад та динаміка місцевих податків бюджету Вінницької області протягом 2019 — 2023рр (млн.грн.)

Місцеві податки	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення., %	
						2023/2019	2023/2022
Єдиний податок	13,3	13,8	15,5	16,4	19,5	46,6	18,9
Податок на майно	11,1	11,1	12,4	13,3	16,2	45,9	21,8
Всього	24,4	24,9	29,9	29,7	35,7	-	-

Джерело: систематизовано автором на основі[4]

Вінницька область значною мірою покладається на надходження від місцевих податків і зборів для фінансування свого бюджету. У таблиці 2.6 наведено особливості структури та руху регіональних податків для

Вінниччини з 2019 по 2023 рр.. Порівняно з 2022 роком надходження єдиного податку у 2023 зросли на 18,5%, податку на майно – на 286,2 млн. Грн, тобто на 21,4%.

Перегляд місцевих податків і зборів у процесі децентралізації та застосування штрафів за податкові порушення призвели до значного зростання місцевих податків за останні роки.

Вивчаючи дані, наведені в таблиці 2.7, стає очевидним, що плата за паркування протягом багатьох років зазнавала незначних коливань. Збір знизився лише на мізерні 0,01 млн. грн.. порівняно з попереднім роком до 2023 року. Натомість надходження від туристичного збору у Вінницькій області стабільно зростають з 2019 року, зросли на 27% у 2023 році порівняно з попереднім роком. Розглянемо детальніше склад та динаміку місцевих зборів, що надійшли до бюджету Вінницької області протягом 2019-2023 рр. (табл. 2.5).

Місцеві бюджети значною мірою залежать від податків як основного джерела доходу. Проте потреба в подальшому вдосконаленні сучасних податкових систем залишається необхідною для виправданого розподілу та використання податкових надходжень між різними рівнями бюджету.

Таблиця 2.7 – Склад та динаміка місцевих зборів бюджету Вінницької області протягом 2019–2023 років (млн.грн.)

Місцеві збори	2019р	2020р	2021р.	2022 р.	2023р.	Абсолютне. відхилення, %	
						2023/2019	2023/2022
Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,54	0,66	0,53	0,46	0,46	-14,8	0
Туристичний збір	0,18	0,18	0,20	0,31	0,39	116,6	116,6
Всього місцевих зборів:	0,72	0,84	0,73	0,77	0,83	-	-

Джерело: систематизовано автором на основі[4]

Податковий стан органів місцевого самоврядування наразі є нестабільним. В Україні започатковано ініціативу децентралізації бюджету,

щоб підвищити їхню фінансову незалежність, дозволивши їм самостійно виконувати покладені на них обов'язки.

Для забезпечення оптимального управління коштами місцевих бюджетів місцеві бюджети мають підвищити ефективність та посилити регуляторний контроль за дотриманням бюджетного законодавства. Для встановлення чіткої бюджетної відповідальності під час формування дохідної частини місцевих бюджетів необхідна розширена система міжбюджетних відносин.

2.3. Аналіз та порівняння ключових показників фінансової ефективності податкових надходжень та їх частка в загальному обсязі

Для того щоб повною мірою оцінити фінансову роль місцевих податків у структурі доходів місцевих бюджетів України, необхідно проаналізувати кілька ключових зведених показників бюджету. Одним із таких показників є співвідношення місцевих податків і видатків місцевого бюджету (див. табл. 2.8).

Аналіз таблиці 2.8 показує, що співвідношення видатків місцевого бюджету до місцевих податків розраховується як співвідношення місцевих податків і зборів до видатків місцевого бюджету. Це співвідношення відповідає принципу Європейської хартії автономії, згідно з яким фінансові ресурси місцевих органів влади мають бути пропорційними їхнім законодавчим повноваженням.

Таблиця 2.8 – Динаміка коефіцієнта покриття місцевим оподаткуванням видатків місцевих бюджетів України у 2019-2023 рр., млн.. грн..

Показники	2019 р	2020 р	2021 р	2022 р	2023 р
Місцеві податки	73,2	75,4	89,7	84,1	99,8
Видатки місцевих бюджетів	56,6	47,8	56,9	48,4	64,6
Коефіцієнт покриття місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів	0,13	0,16	0,16	0,17	0,15

Джерело: побудовано на основі даних [22]

Отже, значення цього показника відображає принцип збалансованості, передбачений Бюджетним кодексом України. Це співвідношення має певну межу, яка чітко визначає високий рівень фінансової незалежності органів місцевої влади щодо забезпечення її видаткової спроможності.

За цієї межі співвідношення між місцевими податками та видатками місцевих бюджетів має бути не менше 0,7 [3, с. 97].

Виходячи з даних, представлених у таблиці 2.8, можна зробити висновок, що у 2019 році фінансова незалежність місцевої влади була на критичному рівні. З іншого боку, індекс фінансової незалежності місцевих бюджетів має тенденцію до зростання з 2019 року і досягне найвищого рівня в 2022 році, який становить 0,17.

У 2020-2021 роках цей показник знизиться до 0,16, що безпосередньо вплине на формування місцевого бюджету. Фінансову роль місцевих податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів в Україні можна оцінити за допомогою деяких зведених показників, наведених у табл. 2.9.

Аналіз таблиці 2.9 підтверджує важливу роль місцевих податків і зборів у формуванні бюджетів органів місцевого самоврядування: 2023 року місцеві податки становили 23,01% податкових надходжень до місцевих бюджетів і 15,32% доходів місцевих бюджетів, зберігши частку в 1,53% ВВП.

Проте слід зазначити, що у 2022-2023 роках динаміка всіх наведених коефіцієнтів мала тенденцію до зниження. Основна причина полягає в недоліках системи управління місцевими податками і зборами.

В основному це проблема обмеженого доступу місцевих податків та зборів до Державного реєстру права власності. Зниження фіскальної ефективності також пов'язане з недостатнім використанням фіскального потенціалу місцевих податків і зборів та рівнем фіскальної культури населення [21, с. 52].

Загалом 2022 р. Продемонстрував стійкість місцевого уряду, який зміг ефективно відповісти на будь-який виклик, включно з фінансовими труднощами, навіть в умовах воєнного стану.

Таблиця 2.9 – Фіскальна ефективність місцевого оподаткування України
за видами податкових надходжень у 2019–2023рр.,млн.грн.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсол.відхил., %	
						23/19	23/22
Місцеві податки	73,5	75,6	89,8	84,4	99,8	35,7	18,2
ВВП	3974,5	4194,1	5459,5	5191,0	6537,8	64,4	25,9
Доходи Зведеного бюджету України	1289,7	1376,6	1662,2	2196,2	3104,3	140,6	41,3
Податкові надходження Зведеного бюджету України	1070,3	1136,6	1453,8	1343,2	1638,8	53,1	22,0
Доходи місцевих бюджетів України	560,5	471,4	580,6	555,0	652,6	16,4	17,5
Податкові надходження місцевих бюджетів	270,5	285,5	346,7	393,4	434,5	60,6	10,4
Питом вага місцевих податків та зборів у ВВП	1,8%	1,8%	1,6%	1,6%	1,5%	-0,3%	0,1%
Питом вага місцевих податків та зборів у доходах Зведеного бюджету України	5,7%	5,5%	5,4%	3,8%	3,2%	-2,5%	-0,6%
Питома вага місцевих податків та зборів у податкових надходженнях Зведеного бюджету України	6,8%	6,6%	6,1%	6,2%	6,1%	-0,7%	-0,1%
Питома вага місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів України	13,1%	16,0%	15,4%	15,1%	15,3%	2,2%	0,2%
Частка місцевих податків і зборів у податкових надходженнях місцевих бюджетів	27,2%	26,5%	25,9%	21,4%	23,0%	-4,2%	1,6%

Незважаючи на складні умови 2023 року, органи місцевого самоврядування не лише підтримали сили територіальної оборони, збройні сили та національну безпеку, а й надали значну підтримку внутрішньо переміщеним особам, які потребують притулку.

Органи місцевого самоврядування брали активну участь у забезпечення діяльності тероборони, наданні матеріально-технічної допомоги збройним силам та отриманні іноземної допомоги.

Це стало можливим завдяки успішній реформі децентралізації, яка надала органам місцевого самоврядування автономні та достатні фінансові ресурси, що відіграло ключову роль у подоланні викликів.

Звичайно, перші місяці війни негативно вплинули на місцеве самоврядування в економічному та матеріальному планах. Водночас держава була змушена створити стабільні економічні умови для бізнесу, для чого були введені певні податкові пільги. Місцевій владі також довелося адаптуватися до цих змін. З цим завданням місцева влада впоралася. Пізніше вони активно підтримували бізнес за рахунок своїх коштів і розробляли різні стратегії підтримки бізнесу.

Висновки до розділу 2

Основними джерелами доходів місцевого бюджету є єдиний податок і податок на майно, включно з платою за землю. Єдиний податок є найважливішим джерелом доходів, але через воєнний стан у 2023 році він зменшився на 146,61 млн гривень. За земельними платежами надходження до місцевого бюджету становили 2 974,2 млн грн у 2019 році та 293,25 млн грн у 2023 році, що на 648,6 млн грн менше, ніж у 2019 році.

Зростання надходжень від податків на нерухоме майно, що не є землею, та їхня частка в доходах місцевого бюджету свідчить про значне підвищення їхньої фінансової ролі. Водночас частка транспортних податків у доходах місцевих бюджетів відносно невелика, і їхні надходження за аналізований період знижувалися.

Великомасштабна війна в Україні мала неоднозначний вплив на місцеві бюджети, і результати нерівномірні. Особливо добре місцеві бюджети функціонують у регіонах, віддалених від місць активних бойових дій.

Цього року збільшення чисельності військовослужбовців та військових видатків призвело до зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб майже до всіх регіональних бюджетів, що частково компенсувало нестачу інших доходів. Однак фінансова система місцевих бюджетів, як і раніше, схильна до високих ризиків. Це стосується не тільки податку на доходи фізичних осіб, а й нових масштабних викликів, таких як сувора зима в Україні та енергетичні атаки на критично важливу інфраструктуру.

РОЗДІЛ III

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1. Розробка концептуального підходу щодо фінансової ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів

Місцеві податки і збори є важливими джерелами доходів місцевих бюджетів. Однак чинне законодавство не забезпечує достатнього контролю за дотриманням платниками своїх податкових зобов'язань щодо сплати місцевих податків і зборів, що спричиняє значні фінансові втрати для місцевих бюджетів.

Дискусійним є питання компромісу між бюджетною ефективністю та соціальною справедливістю, оскільки це здійснюється в рамках сталого економічного зростання країни та регіону.

На даний момент дієвий механізм фінансової ефективності адміністрування місцевих податків та зборів залежить від ряду як внутрішніх так і зовнішніх елементів. Тому має бути ефективний баланс між практичним виконанням фінансової, регулятивної та децентралізуючої функцій.

Наприклад, у період військових дій є значний ризик, що платники податків будуть ухилятися від сплати податків і розвивати тіньовий сектор, а посилення контролю може мати негативні наслідки не з точки зору податкової сфери, а з точки взаємодій платників з контролюючими органами.

Тому в даній роботі пропонується системний підхід до розроблення концепції підвищення фінансової ефективності адміністрування податкових доходів у рамках місцевого бюджетного процесу. В Україні можуть вдосконалити механізм адміністрування місцевих податків на основі запропонованого концептуального підходу підвищення ефективності адміністрування місцевих податків.

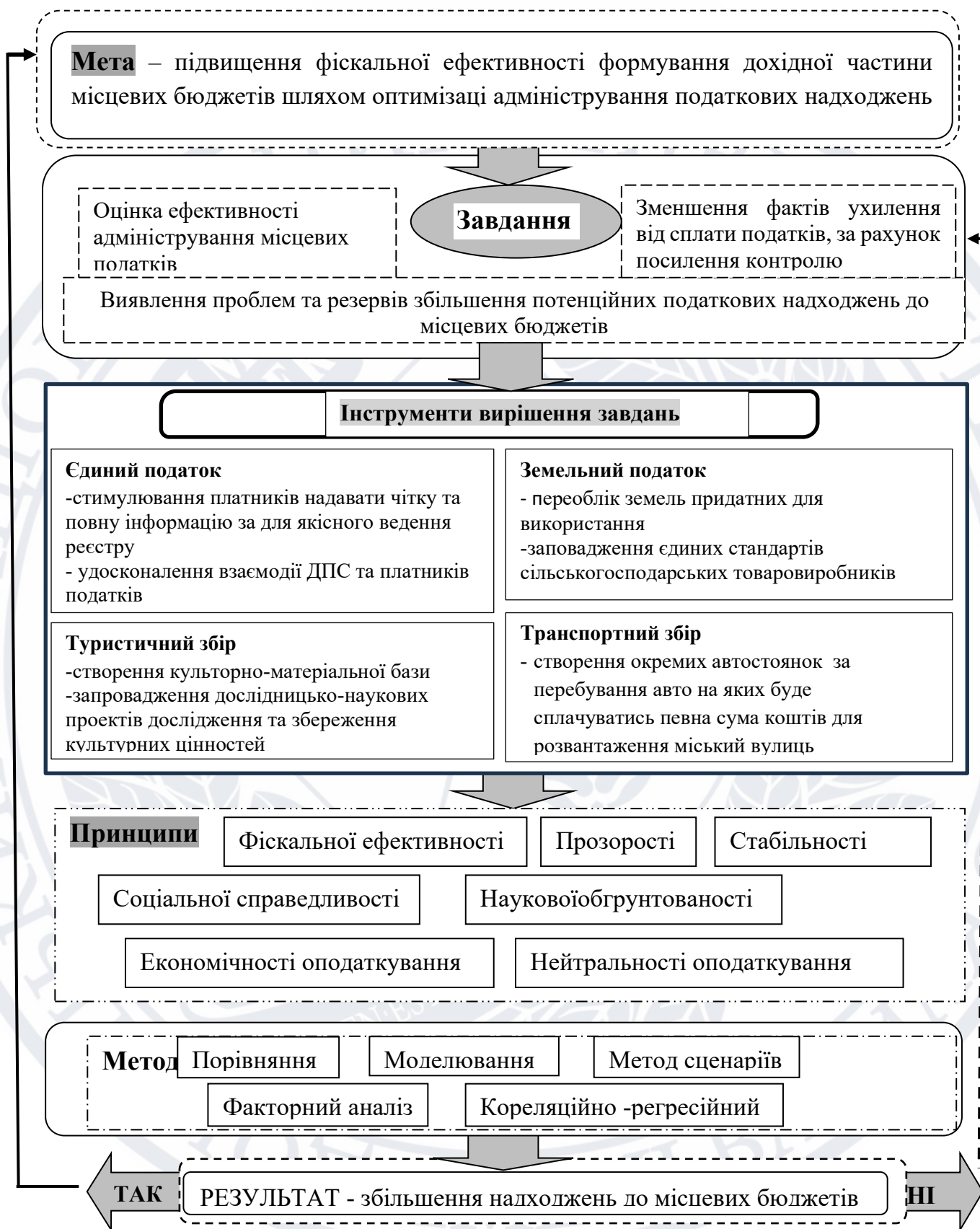

Рисунок 3.1 – Концепція вдосконалення механізму фінансової ефективності адміністрування податків до місцевих бюджетів

Концепція включає в себе мету, принципи, завдання, а також елементи механізму адміністрування та методи вирішення поставлених завдань і результат (рис.3.1).

Мета заключається у підвищення фінансової ефективності формування дохідної частини місцевих бюджетів шляхом оптимізації адміністрування податкових надходжень

Виходячи із заявленої мети, наведено найважливіші завдання, які полягають у якісній та прозорій оцінці ефективності адміністрування місцевих податків, зменшенні фактів ухилення від сплати податків, за рахунок посилення контролю, виявлення проблем та збільшення резервів потенційних надходжень до місцевих бюджетів.

Наступним елементом концепції є інструменти вирішення завдань які включають в себе ключові елементи, а саме єдиний податок, земельний податок, транспортний збір та туристичний збір.

- стимулювання платників надавати чітку та повну інформацію за для якісного ведення реєстру, удосконалення взаємодії ДПС та платників податків;
- переоблік земель придатних для використання, запровадження єдиних стандартів сільськогосподарських товаровиробників;
- створення культурно-матеріальної бази, запровадження дослідницько-наукових проектів дослідження та збереження культурних цінностей;
- створення окремих автостоянок за перебування авто на яких буде сплачуватись певна сума коштів для розвантаження міських вулиць.

Задля вирішення завдань існують інструменти які включають в себе ключові елементи, а саме єдиний податок, земельний податок, транспортний збір та туристичний збір.

Ключовими принципами які задіяні в концепції є: фіскальної ефективності, прозорості, соціальної справедливості, наукової обґрунтованості.

Принцип фіскальної ефективності адміністрування місцевих податків полягає у максимізації податкових надходжень, еластичності податкового механізму, мінімізації видатків на їх адміністрування.

Принцип прозорості застосовується для того, щоб ті, кого стосуються адміністративні рішення, мали повну інформацію про результати та наслідки податкових рішень, також в свою чергу він закладається в тому, що система оподаткування доходів фізичних осіб має бути зрозумілою та доступною для всіх громадян.

Принцип стабільності ґрунтується на тому, що зміни елементів податків і зборів не повинні запроваджуватися більш ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, до якого вони застосовуються.

Принцип соціальної справедливості передбачає рівний розподіл податкового тягара між усіма платниками податків з урахуванням їхнього статусу.

Принцип наукової обґрунтованості базується на тому що потрібно розробити та впровадити ефективну систему справляння місцевих податків та зборів покладаючись на наукові дослідження, аналіз фактів на основі сталих економічних принципів.

Принцип економічності оподаткування заключається у тому, що установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування.

Останім принципом, який закладається в тому, що установлення податків та зборів у ньому ніяким чином не впливає на зменшення або збільшення конкурентоспроможності платників податку.

Концепція фіскальної ефективності місцевого податкового адміністрування ґрунтується на принципі наукової обґрунтованості, що

передбачає використання відповідних методів і моделей для ухвалення правильних рішень, таких як

- метод порівняння дає змогу зіставити існуючі показники ефективності місцевого податкового адміністрування в різних країнах світу та допомагають розробити ефективні моделі місцевого податкового адміністрування;
- моделювання є дуже клопіткою справою, і для розробки моделей з використанням програмного забезпечення слід використовувати поради фахівців, але ця модель є й найбільш точною. Модель з правильно визначеними початковими параметрами, допоможе враховувати динамічний вплив оподаткування та спроможність податкової системи реагування на зміни економічних, соціальних і політичних умов;
- сценарний метод (або метод формальних невизначеностей) є результатом реалізації різних сценаріїв адміністрування місцевих податків, що представляють розвиток поведінки платників і значень можливих змін в економіці, політиці, та соціальних тенденціях;
- факторний аналіз заключається у тому, що планові показники розраховуються на основі їх фактичних значень у минулому періоді під впливом відповідних зовнішніх і внутрішніх господарських факторів, цей метод дозволяє визначити роль окремих факторів у зміні планових показників (наприклад, регресійний аналіз);

3.2.Моделювання фіскальної ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів

Мета моделювання фіскальної ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів – визначити вплив сприятливих чинників на зміну обсягу надходжень до місцевого бюджету (Y), єдиного податку, податку на майно, збору за паркування транспортних засобів та дорожніх зборів.

Застосування даного методу включає декілька етапів:

1. Первинного опрацювання даних ;

2. Оцінити дані та виявити взаємозв'язки між ними;
3. Відбірки переміних x ;
4. Отримання регресійної моделі;

Масштаби дослідження варіювалися протягом останніх шести років (2018-2023).

Таблиця 3.1–Вихідні дані для побудови кореляційно-регресійного аналізу

Рік	Загальні податкові надходження місцевих бюджетів	Єдиний податок	Плата за землю	Податок на майно	Збір за місця паркування т/з	Туристичний збір
	У	X1	X2	X3	X4	X5
2018	71,7	35,5	30,6	5,3	0,10	0,12
2019	73,5	35,2	32,7	4,8	0,11	0,19
2020	75,6	38,0	31,4	5,7	0,09	0,13
2021	89,8	46,2	35,2	7,8	0,25	0,24
2022	84,4	47,2	29,5	7,1	0,10	0,18
2023	100,0	55,8	34,4	9,1	0,5	0,22

Джерело: складено автором за даними [47].

Щоб перевірити відповідність обраного фактора активному фактору. Для показників ми будуємо кореляційну матрицю (таблиця 3.2), яка дозволяє це зробити оцінку взаємозв'язку між змінними і є наступним етапом регресійного аналізу, який побудуємо через можливості Microsoft Excel.

Таблиця 3.2 – Кореляційна матриця залежності складових (x) на надходження до місцевих бюджетів

	y	X1	X2	X3	X4	X5
y	1					
X1	0,858	1				
X2	0,870	0,993	1			
X3	0,876	0,990	0,196	1		
X4	0,881	0,934	0,471	0,717	1	
X5	0,882	0,928	0,551	0,401	0,417	1

На основі перших даних у Microsoft Excel було побудовано точкову діаграму (рис. 1).3.2). Виявлено лінійний тренд для рівня дисперсії показників i , відповідно, визначено ймовірність апроксимації R^2 та її вплив на достовірні

показники. Обрані незалежні змінні не корелюють одна з одною, тобто між факторами відсутня мультиколінеарність. Обрані показники прийнятні, оскільки результати показують слабкі прямі та зворотні зв'язки між даними.

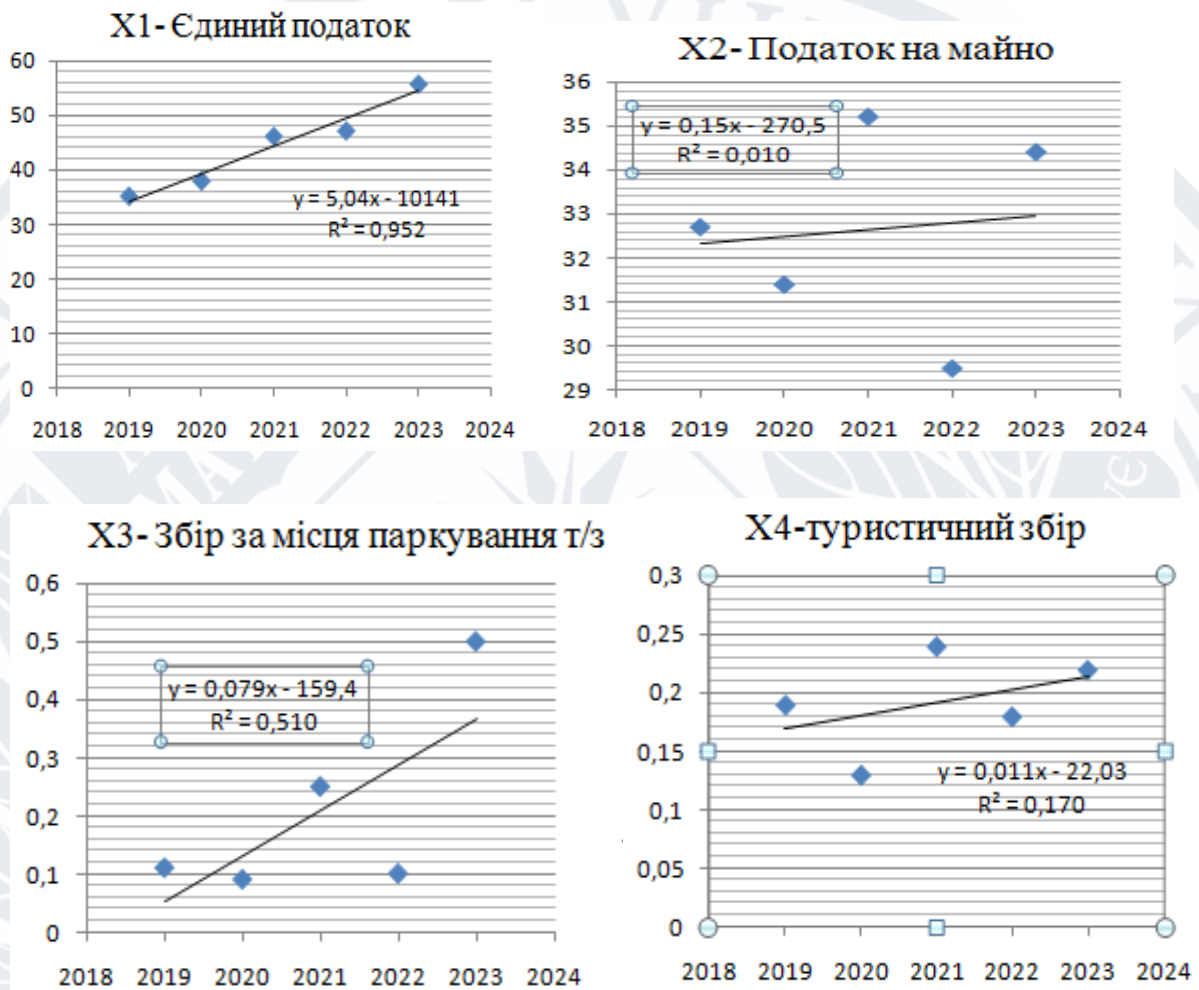

Рисунок 3.1 – Графічне представлення обраних складових місцевих податків до місцевих бюджетів України

Таким чином, за результатами попередніх розрахунків ми визначили пару рівнянь регресії, їхні коефіцієнти кореляції та коефіцієнти детермінації, які визначають вплив змінних на результати. За допомогою даного методичного інструментарію можна проводити моделювання місцевих податків по відношенню до місцевих бюджетів. Спільний вплив цих показників демонструє багатовимірна регресійна модель, що характеризується статистичними даними.

Наступним етапом кореляційного аналізу є моделювання взаємозв'язку між факторами та показниками ефективності, тобто визначення рівнянь. З таблиці 3.2 бачимо, що коефіцієнтами, необхідні для побудови багато факторної моделі.

Таблиця 3.2 — Результати дисперсійного аналізу

Показник	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t статистика	P значення	Нижні 95%	Верхні 95%
У	2,702	1976,2	0,8039	0,7961	2,0961	-3108,2
X1	0,993	1734,6	1,341	0,9135	1,0536	-0,8423
X2	0,928	1619,1	0,9810	0,3610	0,7369	4,2360
X3	0,196	1320,4	0,7431	0,6341	0,8234	-1,8771
X4	0,717	0,963	0,5624	0,4360	0,1162	1,7321
X5	0,417	0,954	0,4247	0,2394	0,0294	0,6941

Джерело: побудовано автором

Тож в результаті регресійного аналізу можна вивести рівняння залежності надходжень до місцевих бюджетів від зміни надходжень єдиного податку, податку на майно, збору за місця паркування та туристичного збору, для цього скористаємось лінійною функцією рівняння сума:

$$\text{ПНмб} = 2,702 - 0,993 \times X1 + 0,928 \times X2 - 0,2 \times X3 + 0,7 \times X4 - 0,4 \times X5$$

ПНмб – податкові надходження до місцевих бюджетів

Щоб спрогнозувати очікувані надходження місцевих податків з 2023 по 2025 рік, ми використовуємо прогноз доступних показників за допомогою вбудованої функції Excel "тенденції". І за отриманими результатами складіть графік (рисунок 1). 3.2) з урахуванням наявних даних за 2019- 2023 рр.тапрогнозу на 2023-2024 р., з урахуванням зміни прогнозного значення факторів, що впливають на суму надходжень місцевих податків.

Згідно з аналізом, враховуючи той факт, що у 2023 році цей показник надходжень до місцевих бюджетів склав 99,8 млрд..грн.,завдяки збільшенню чинників, що впливають на надходження єдиного податку, плати за землю, збору за паркування транспортних засобів та туристичного збору очікується

збільшення суми податкових надходжень до місцевих бюджетів України зросте до 106,8 млрд.грн.

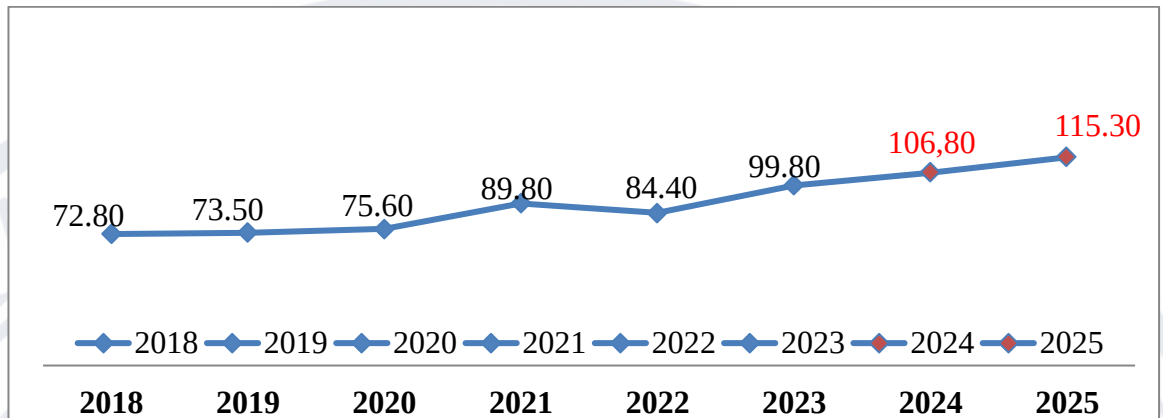

Рисунок 3.2—Зміна податкового надходження до місцевих бюджетів з урахуванням прогнозів на 2024-2025рр., млрд..грн..

На сьогоднішній день, згідно аналітичним даним виконано податкових надходжень планових 101,4 млрд.грн., що становить 91,5% від планового показника і свідчить що прогнозований аналіз на 2024 р.буде виконаний. Що є свідченням того що лінійна функція побудована правильно та прогнозні показники є доречними.

3.3.Рекомендації щодо подальшого вдосконалення ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів в Україні в після воєнний період

Нині місцеві бюджети в Україні формуються переважно за рахунок державних податків і міжбюджетних трансфертів. Місцеві податки і збори відіграють менш важливу роль у доходах бюджету, але їхнє основне завдання - формування доходів місцевих бюджетів.

Місцеві податки важливі для фінансування діяльності місцевих органів влади, а також для надання громадських послуг та інфраструктури на рівні громад. Місцеві податки було запроваджено насамперед через необхідність фінансування місцевих послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, громадський

транспорт, громадські роботи, соціальні програми та інші важливі потреби громади.

Зібрані кошти використовуються для будівництва або ремонту доріг, мостів, парків і спортивних майданчиків, а також для забезпечення водопостачання та каналізації. Місцеві податки також допомагають підтримувати малий бізнес, розвивати туризм і створювати нові робочі місця. Місцеві податки підвищують фінансову незалежність від центрального уряду і дають йому змогу швидше реагувати на потреби місцевих громад.

Місцеві податки можуть бути організовані таким чином, щоб забезпечити справедливий розподіл податкового навантаження між громадянами та бізнесом, з урахуванням місцевих особливостей. Збір місцевих податків допомагає зменшити тиск на державний бюджет, що, в свою чергу, дозволяє більш ефективно розподіляти державні кошти.

Крім того, місцеві податки стимулюють органи місцевої влади до більш ефективного управління фінансовими ресурсами та досягнення більшої відповідальності перед своїми громадами.

Одним із способів збільшення доходів територіальних громад є вдосконалення системи адміністрування місцевими податками, зокрема, це стосується збору податку на нерухоме майно, що ілюструється на рис. 3.2..

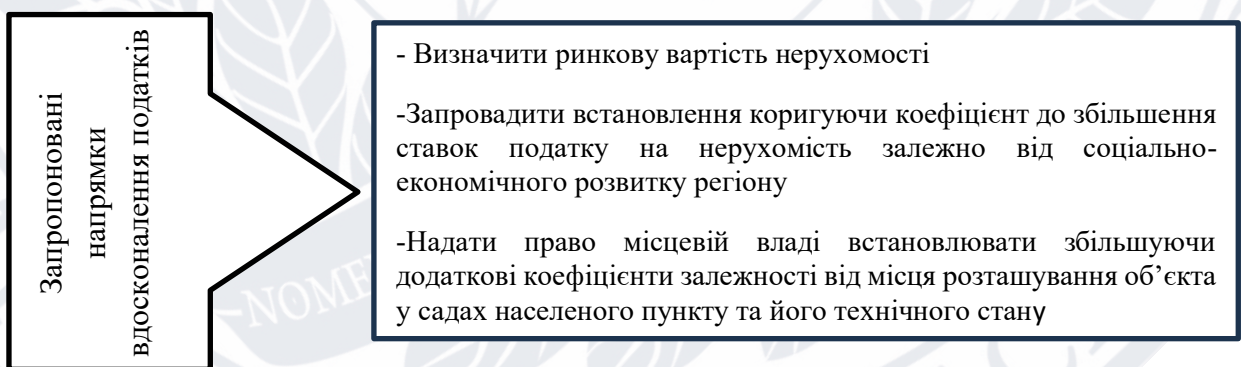

Рисунок 3.2. Напрями удосконалення оподаткування майна

Джерело: власні дослідження: за матеріалами [38]

Загалом, місцеві податки є важливим інструментом забезпечення сталого розвитку та ефективного функціонування громад, оскільки вони

задовольняють місцеві потреби та сприяють підвищенню добробуту населення.

З метою подальшого розвитку системи місцевого оподаткування громад Вінниччини пропонувані зміни до переліку зборів, доступних у майбутньому, представлені на рисунку 3.3.

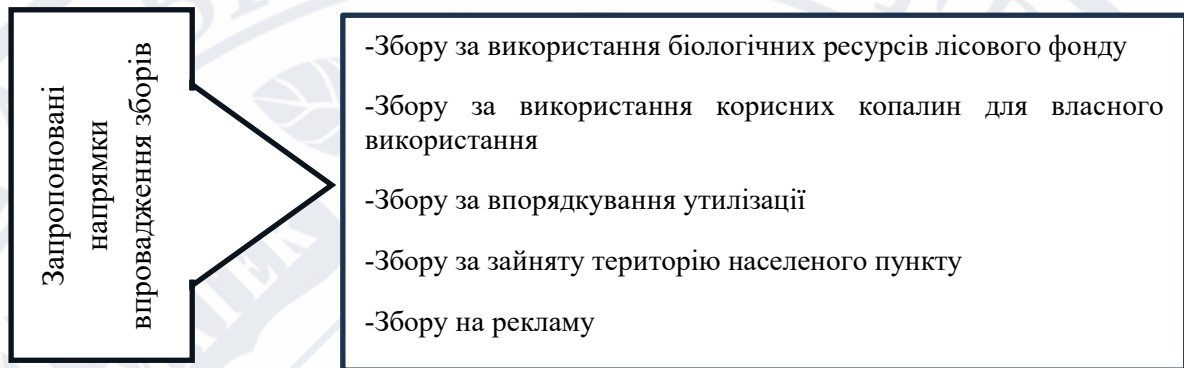

Рисунок 3.3. Перелік зборів, що можуть мати перспективу подальшого розвитку в системі місцевого оподаткування

Джерело: власні дослідження: за матеріалами [38]

Збір за рекламу стане важливим інструментом для регулювання ринку рекламних послуг на місцевому рівні та одним із етапів збільшення доходної бази бюджету органів місцевого самоврядування [23, с. 128].

У результаті проведеного аналізу регіон Вініція вважає за доцільне запровадити спеціальну плату за користування водними об'єктами. Цей збір може стягуватися з різних орендарів водних об'єктів. Ми вважаємо за необхідне запровадити збір за осушення деяких або всіх водних об'єктів, що використовуються для рибного лову, за умови, що платні послуги з рибного лову не надаються.

Громада також має проблеми з утилізацією твердих відходів, і для поліпшення ситуації пропонується запровадити збір за переробку сміття. Це особливо важливо, оскільки на Вінниччині є пункти переробки відходів [15].

Цю ініціативу обґрунтовано необхідністю розв'язання низки проблем, таких як погіршення екологічної ситуації через накопичення відходів у навколишньому середовищі, відсутність ефективної системи збору сміття,

недостатнє фінансування перероблення та нерозвинене виробництво товарів із вторинної сировини. Запровадження плати за переробку відходів допоможе розв'язати ці екологічні проблеми та збільшити фінансові можливості місцевої влади щодо поліпшення стану довкілля [34].

На нашу думку, запровадження нових місцевих податків та зборів на Вінниччині стане можливим тільки після закінчення війни та створення основ для сталого економічного розвитку країни. Наразі така реформа призведе лише до невдоволення підприємців і місцевих жителів.

Загальна тенденція до зростання доходів населення очевидна з того, що прогнозовані доходи в найближчі роки вищі, ніж раніше. Однак слід враховувати, що між нижньою та верхньою довірчими межами існує великий розкид. Це свідчить про значну нестабільність і невизначеність прогнозів доходів, головним чином через ризики, пов'язані з війною з Росією.

В умовах вторгнення російських військ на територію України вкрай важливо реформувати систему управління місцевими податками та зборами, щоб забезпечити стабільність податкових надходжень та ефективне фінансування ключових секторів розвитку. Місцеві органи влади по всій країні стикаються з проблемою розподілу ресурсів для задоволення зростаючих потреб у таких галузях, як охорона здоров'я, за одночасного збереження основних суспільних послуг, таких як освіта, парки та бібліотеки.

Введення воєнного стану призвело до значної економічної невизначеності, поставивши багато місцевих громад у складне становище. Для мінімізації негативних наслідків економічних спадів та забезпечення довгострокової фінансової стабільності, органи місцевого самоврядування можуть розглянути можливість перегляду політики, яка обмежує їхню бюджетну гнучкість.

На державному рівні можуть бути накладені обмеження на можливість збору доходів місцевими органами влади. Це може включати повну заборону на стягування певних податків, обмеження податкових ставок, бази оподаткування або загальної суми зібраних податків, а також вимогу

витрачати кошти на конкретні цілі. Багато місцевих органів самоврядування стикаються з такими обмеженнями, що ускладнює їхню діяльність у цей складний період.

Гнучкість місцевих бюджетів важлива для ефективного довгострокового планування. Держави можуть допомогти, надавши фінансову допомогу місцевим органам влади, щоб пом'якшити негативні наслідки податкових обмежень, або скасувавши деякі державні внески, які збільшують витрати.

Тимчасове зняття податкових обмежень також може бути корисним, дозволяючи місцевій владі швидше реагувати на надзвичайні ситуації в бюджетній сфері, такі як війни, пандемії, економічні кризи та стихійні лиха. Наприклад, держави можуть дозволити місцевій владі вносити тимчасові зміни до своїх систем оподаткування або використовувати доходи, зазвичай призначені для виконання певних функцій, на інші цілі.

Державні обмеження на місцеві податки можуть обмежити можливості місцевих органів влади щодо задоволення зростаючого попиту на послуги. Зокрема, ці обмеження часто націлені на інфляцію споживчих товарів і послуг, яка зазвичай зростає повільніше, ніж видатки, з якими стикаються уряди, наприклад видатки на охорону здоров'я.

Пандемія COVID-19 показала, що обмеження можуть також перешкоджати здатності місцевих органів влади адаптуватися до рецесій і ефективно відновлюватися після них.

Коли доходи знижуються під час рецесії, певні обмеження місцевого оподаткування можуть перешкоджати повному відновленню доходів, штучно підтримуючи їх на низькому рівні навіть після відновлення економіки. Цей так званий «ефект запізнювання» триває протягом кількох економічних циклів спаду та зростання і може завдати шкоди місцевим бюджетним доходам.

У 2020 році, на фоні пандемії COVID-19, було введено мораторій на податкові перевірки. Два роки по тому, через введення воєнного стану в Україні, цей мораторій був призупинений і замінений новим, що діє під час воєнного стану. Воєнний стан в Україні спричинив низку змін у системі

формування та використання державного та місцевих бюджетів. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України з питань законодавства в період воєнного стану» спростив процедуру проведення перевірок контролюючими органами: перевірки було припинено, а нові перевірки не ініціювалися. Також було переглянуто порядок ціноутворення на окремі групи товарів, зокрема внесено зміни до правил встановлення державних фіксованих цін, граничних цін і надбавок за угодами.

Згідно з цим законом, якщо платник податків не може виконати свої податкові зобов'язання у зв'язку з військовими діями або воєнним станом, він може виконати свої податкові зобов'язання протягом шести місяців після закінчення або скасування воєнного стану. Фізичні особи, які безпосередньо беруть участь у боротьбі з агресією, повинні виконати свої податкові зобов'язання протягом одного місяця після того, як це стане можливим. Крім того, було призупинено термін реєстрації платників податків, що, вочевидь, було пов'язано з блокуванням реєстру, яке наразі, нарешті, починає відновлюватися.

Закон також встановлює порядок дій у разі втрати основних бухгалтерських документів унаслідок воєнних дій або окупації. Платники податків мають подати до податкових органів заяву в довільній формі про неможливість збереження або відновлення документів у зв'язку з їх знищенням або втратою. Після цього платник податків отримує імунітет від перевірок за вказані періоди, і його фінансова звітність не може бути оскаржена тільки через відсутність первинних документів. Запроваджується презумпція правомірності дій платника податків, і фіскальна служба повинна довести їх неправомірність. Якщо податковий орган все ж надає податкове повідомлення-рішення, то до винесення остаточного рішення в процесі оскарження контролюючий орган не має права ставити під сумнів показники податкової звітності.

Реформування місцевого адміністрування податками та зборами має вирішальне значення для забезпечення стабільності податкових надходжень та ефективного фінансування ключових сфер розвитку.

Щоб пом'якшити негативні наслідки рецесії і зберегти довгострокову фінансову стабільність, місцеві органи влади повинні переглянути політику, що обмежує гнучкість місцевих бюджетів.

Після закінчення війни росії проти України основними заходами які потрібно запровадити для стимулювання економічного зростання, повинні бути:

- 1) зниження податкового навантаження на підприємців, що буде сприяти залученню інвестицій та розвитку малого та середнього бізнесу;
- 2) підвищити ефективність за рахунок оптимізації процесу збору та обробки податків;
- 3) спрощення податкового навантаження на певні види діяльності для стимулювання економічного розвитку;
- 4) адаптація податкової системи до нових економічних реалій та вимог.

Ці заходи можуть істотно змінити податкову систему, зробивши її більш зручною для бізнесу і більш ефективною в боротьбі з податковими злочинами.

Враховуючи необхідність відновлення економіки та залучення інвестицій після війни, податкова система повинна бути спрямована на підтримку бізнесу та збільшення зайнятості. Після війни економіка України зазнає наступних змін:

- збільшення виробництва матеріалів, обладнання та спорядження для військових потреб.
- довгострокове відновлення національної економіки через руйнування виробничого обладнання, інфраструктури та людських жертв.

- зниження попиту на спеціальні товари через зростання цін на товари військового призначення та зниження доходів домогосподарств.
- зростання інфляції через великі суми грошей, надрукованих для фінансування війни та реконструкції.
- переформатування структури економіки відповідно до рівня розвитку країни, пріоритетів та наслідків військових конфліктів.

В залежності від особливостей кожної країни, економічні зміни в післявоєнний період можуть бути різними. Проте, загалом, після завершення війни Україні доведеться впоратися з кількома складними викликами, які вимагатимуть стратегічного планування та реформування економіки. Основні питання, що потребують уваги для розвитку податкової системи після війни, можуть включати:

Аналіз та відновлення економічних секторів: Оцінка пошкоджень і розробка планів відновлення для ключових галузей, таких як промисловість, сільське господарство та інфраструктура.

Реформування податкової системи: Перегляд податкового законодавства для спрощення процедур оподаткування, зменшення податкових навантажень на бізнес і сприяння економічному зростанню.

Створення стимулів для інвестицій: Розробка механізмів для залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, що допоможе відновити економіку та створити нові робочі місця.

Боротьба з податковими правопорушеннями: Посилення контролю за дотриманням податкового законодавства та боротьба з корупцією для забезпечення справедливого збору податків.

Адаптація до нових економічних реалій: Оновлення податкової бази та введення нових податків, які відповідають зміненим умовам ринку і економіки.

Підтримка соціально вразливих груп: Розробка заходів для підтримки населення, яке постраждало внаслідок війни, зокрема через соціальні виплати та програми відновлення.

Оновлення інфраструктури адміністрування податків: Поліпшення процесів збору та обробки податкових надходжень для забезпечення їх ефективності.

Ці питання потребують всебічного аналізу та стратегічного підходу, щоб забезпечити стабільний і сталий економічний розвиток України в післявоєнний період..

Ось кілька рекомендацій для вдосконалення податкової системи в Україні після війни:

1. Адаптація податкової політики до нових економічних умов: Після завершення війни економічні умови можуть зазнати значних змін. Тому важливо переглянути та скоригувати податкову систему відповідно до нових реалій. Наприклад, у разі реалізації великих інвестиційних проектів, можуть бути введені нові податки на землю, нерухомість, енергію та водні ресурси, що відображатимуть зростаючі економічні потреби.
2. Зменшення рівня тіньової економіки: В Україні існує висока рівень тіньової економіки, що шкодить бюджету. Для зменшення цього явища можна ввести спрощені податкові процедури для малих підприємств, що знизить навантаження на бізнес і зменшить ризик недоотримання податкових надходжень.
3. Розвиток електронної податкової системи: Створення ефективної та зручної електронної системи сплати податків допоможе боротися з тіньовою економікою. Це також може зменшити корупцію та спростити процес податкової звітності для бізнесу та громадян.
4. Створення сприятливих умов для бізнесу: Бізнес є важливим джерелом доходів для держави. Тому необхідно знижувати податкове навантаження на малий та середній бізнес, спрощувати процес

оформлення документів і забезпечувати умови для продовження і розвитку бізнес-діяльності.

Ці заходи можуть суттєво сприяти відновленню економіки та створенню стабільного податкового середовища в Україні після війни

Після завершення війни з Росією, вдосконалення податкової системи України може стати ключовим фактором для економічного відновлення. Оптимізація податкової системи буде сприяти залученню інвестицій, збільшенню державних доходів і поліпшенню якості життя громадян.

Ось кілька основних напрямків для досягнення цих цілей:

- 1) необхідно зменшити бюрократичні бар'єри і зробити податкові процеси більш прозорими та зрозумілими для платників податків. Це включає в себе спрощення форм і звітності, а також впровадження автоматизованих систем обліку і сплати податків;
- 2) підвищення ефективності податкового контролю та впровадження електронних систем для збору і обробки податкових даних допоможе зменшити обсяг неофіційної економічної діяльності. Спрощення податкових процедур для малих і середніх підприємств може також зменшити тиск на бізнес і знизити ризики ухилення від оподаткування;
- 3) зменшення залежності від вугільної та металургійної галузей: Розвиваючи нові промислові сектори і технології, Україна може зменшити свою залежність від традиційних галузей, що також допоможе диверсифікувати джерела податкових надходжень і зменшити економічні ризики.
- 4) розвиток системи соціального захисту: Паралельно з податковими реформами важливо зосередитися на зміцненні соціальної підтримки для населення. Це може включати в себе поліпшення доступу до соціальних послуг, підтримку вразливих груп населення та забезпечення належного рівня соціальної допомоги.

Комплексні реформи в цих сферах можуть суттєво поліпшити економічну ситуацію в Україні, сприяючи стабільному розвитку і підвищенню добробуту громадян.

Висновки до розділу 3

У розділі створено концепцію вдосконалення ефективності податкових надходжень до місцевих бюджетів, головною метою якої є в збільшення надходжень до місцевих бюджетів, зростання фіскальної ефективності податкових надходжень у процесі формування місцевих бюджетів. Висвітлено основні завдання концепції та інструменти, які допоможуть вирішити завдання, які включають складові наповнення місцевих бюджетів, а саме єдиний податок, земельний податок, транспортний збір, туристичний збір. Також у концепції висвітлено основні принципи на яких буде базуватись концепція, та методи завдяки яким можемо досягти поставленої мети.

Також у розділі проведено моделювання завдяки якому, ми змогли спрогнозувати ймовірні надходження до місцевих бюджетів на 2024 та 2025 рр. При проведенні кореляційно регресійного аналізу ми висвітили що надходження до місцевих бюджетів переважно залежить від чотирьох змінних, а саме земельного податку, єдиного податку, збору за місця паркування транспортних засобів та туристичного збору. Завдяки моделюванню ми побачили що середній приріст протягом аналізованих нами років становив 7% від попереднього значення і вивівши лінійну функцію завдяки якій змогли показати орієнтовну динаміку податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Наразі надходження до місцевих бюджетів за 2024 рік становлять 101.4 млрд грн., наразі 91,6% від прогнозованого надходження, що дає висновок, що лінійна модель побудована коректно.

Напрямки впровадження можливих змін у місцевих податках та зборах, які допоможуть підвищити надходження до місцевих бюджетів включатимуть: визначенні ринкової вартості нерухомості, встановити

коефіцієнти залежно від соціально-економічного розвитку регіонів, встановлення збору за рекламу, за користування лісовим ресурсами, збору за зайняті території населених пунктів.

В після воєнний період перед багатьма галузями економіки постане ряд проблем та факторів, а саме: збільшення виробництва матеріалів та обладнання військового призначення, відновлення зруйнованої промисловості, зниження попиту на товари спеціального призначення, подолати дані проблеми можна буде лише через чіткий план змін у реформуванні як податкової політики так і дотичних галузей.

Основними заходи, які будуть стимулювати збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів після війни, можуть стати зниження навантаження на певні галузі підприємства, оптимізація сучасної обробки платежів, період адаптації до змін в оподаткуванні та економіці країни.

ВИСНОВКИ

Згідно з Законом України «Про місцеві податки і збори», ці платежі можна визначити як «обов'язкові внески, сума яких встановлюється органами місцевого самоврядування для конкретної адміністративно-територіальної одиниці і надходить до місцевого бюджету».

Органи місцевого самоврядування в кожній адміністративно-територіальній одиниці України мають право самостійно визначати розмір податків та зборів з метою наповнення місцевого бюджету.

Таким чином, місцеві податки та збори є важливим джерелом фінансування місцевих бюджетів. Проте, податкова система в Україні потребує вдосконалення. Серед необхідних заходів – покращення технічних та людських ресурсів для ефективного управління податками, оновлення нормативно-правових актів та інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у процеси.

Основним законодавчим актом, що регулює механізм справляння та адміністрування місцевих податків і зборів на території України, є Податковий кодекс України. Конституція України визначає основні принципи створення та функціонування системи місцевого самоврядування. Земельний кодекс України також має важливе значення у сфері справляння та адміністрування місцевих податків і зборів.

Бюджетний кодекс України є базовим нормативним актом, який регулює основи національної бюджетної системи та включає місцеві податки і збори в доходи місцевих бюджетів. Право органів місцевого самоврядування встановлювати окремі розміри місцевих податків і місцевих зборів регулюється Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». До інших законів, які також зачіпають цю сферу, належать: «Основи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності, державна реєстрація прав на нерухоме майно та їх обмежень, оренда землі, оцінка землі, державний земельний кадастр тощо».

Різні аспекти місцевого оподаткування, такі як податок на нерухомість, торговельний податок, ринковий податок, місцеві податки та місцеві збори, було проаналізовано в наукових дослідженнях.

Вчені детально дослідили, як ці податки і збори залежать від соціально-економічного становища громад і зробили висновки про потенційні наслідки недостатнього або неналежного збору місцевих податків. Таким чином, аналіз наявних наукових праць з теми місцевого оподаткування підтверджує, що ця проблема залишається актуальною для українських науковців вже понад століття.

Можна стверджувати, що податки, що надходять до місцевих бюджетів, відіграють ключову роль у виконанні державної функції регулювання економічних процесів. Проте цього недостатньо для забезпечення повної незалежності органів місцевого самоврядування.

Основними джерелами формування місцевих бюджетів є єдиний податок та податок на майно, зокрема плата за землю. Єдиний податок має найбільше фіскальне значення, проте через воєнний стан його надходження зменшилися на 1466,1 млн грн у 2023 році. Що стосується плати за землю, то її надходження до місцевих бюджетів у 2019 році склало 29974,2 млн грн, а у 2023 році – 29325,6 млн грн, що на 648,6 млн грн менше, ніж у 2019 році.

Зростання надходжень від податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а також його частки у доходах місцевих бюджетів свідчить про значне підвищення його фіскальної ролі. Водночас, транспортний податок займає відносно невелику частку у формуванні місцевих бюджетів і його надходження мають тенденцію до зменшення протягом аналізованого періоду.

Масштабна війна в Україні справила різний вплив на місцеві бюджети, і наслідки для них є неоднаковими. Зокрема, в регіонах, далеких від зон активних бойових дій, показники виконання місцевих бюджетів є кращими.

Цього року надходження податку на доходи фізичних осіб зросли в бюджетах практично всіх областей завдяки збільшенню кількості військовослужбовців та зростанню військових платежів, що частково

компенсувало недоотримання інших доходів. Проте фінансова система місцевих бюджетів все ще стикається з високими ризиками. Це стосується не лише податку на доходи фізичних осіб, але й нових масштабних викликів, таких як сувора зима і енергетичні проблеми, спричинені масованими атаками на енергетичну інфраструктуру України.

Щоб забезпечити економічне зростання, урядам необхідні надійні кошти для фінансування соціальних програм і державних інвестицій. Охорона здоров'я, освіта, інфраструктура та інші життєво важливі сфери повинні адекватно фінансуватися, якщо ми хочемо досягти спільної мети - створити процвітаюче, функціональне і щасливе суспільство.

Ефективне податкове адміністрування може сприяти офіційній реєстрації підприємств, розширенню податкової бази та збільшенню державних доходів. З іншого боку, несправедливе і непередбачуване податкове адміністрування може завдати шкоди репутації податкової системи і підірвати легітимність уряду.

Таким чином, податкові моделі по-різному впливають на податкові системи та ділову активність у різних країнах. Податки чинять важливий перерозподільний вплив, змінюють економічні стимули і впливають на поведінку бізнесу. Неефективні місцеві податкові системи призводять до зниження ефективності місцевих бюджетів. У ситуації військової агресії Росії проти України надзвичайно важливо реформувати процес адміністрування місцевих податків та зборів для забезпечення стабільних податкових надходжень і фінансування пріоритетних напрямків розвитку.

Особливо важливим є підвищення гнучкості місцевих бюджетів у довгостроковій перспективі. Реформа адміністрування місцевих податків і зборів є необхідною для стабільності податкових надходжень і ефективного фінансування ключових сфер розвитку населення. Для мінімізації негативного впливу економічних спадів і підтримки фінансової стабільності органи місцевої влади повинні переглянути політику, що обмежує гнучкість місцевих бюджетів.

В після воєнний період економіка країни буде вразливою як ніколи зазнають змін усі галузі соціально економічного зростання, тому аби вирішити поставлені завдання потрібно дотримуватись чіткого плану.

Наразі податкова політика країни перебуває на етапі перетворення та удосконалення, щоб стати як більш автоматизованою з боку держави, так і більше зручною та відкритою з боку платників податків.

Тому завдяки ефективному проведенню реформування податкової системи в Україні з'явиться можливість дозволити державі ефективніше виконувати поставлені на неї функції та вивести діяльність країни на європейський рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Податковий кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 31.06.2024).
2. Конституція України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Конрад Ю. П., Лубіна І. О. Податкова політика в Україні: підходи і перспективи. *Економіка України*. 1996. №11. С. 29–37.
4. Горобчинський М. Використання зарубіжного досвіду принципів оподаткування в діяльності Державної податкової служби України. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik11/fail/Gorobynskyj.pdf>
5. Державна податкова служба України. Офіційний сайт. URL: <https://tax.gov.ua> (дата звернення: 27.08.2024).
6. Кужелєв М. О., Стабіас С. М. Діяльність небанківських фінансових установ в Україні в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету*. 2023. № 58. С. 99-105. URL :<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-58-99-105>
7. Канєва Т. В., Рубан М. О. Податкова політика як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17-18. С. 49–56.
8. Крисоватий А. І. Воєнні реалії фіскального простору публічних фінансів України. *Світ фінансів*. 2023. №1. С. 8-30.
9. Козарезенко Л. В. Фінансова складова цифронізації соціальної сфери в Україні. *Матеріали II науково-практичної конференції (м. Вінниця, 21-22 червня 2024 р.)*. 2024. С. 97–101.
10. Канєва Т. В., Карпенко М. Ю. Методологічні засади формування доходної частини місцевих бюджетів за сучасних умов. *Економіка та суспільство*. 2024. №3 (59).
11. Вдовиченко А., Гладка Д. Побудова системи оподаткування юридичних осіб: зарубіжний досвід та Україна. *Розвиток обліку, аудиту та*

оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних проблем. 2020. №73.

12. Лютий І.О., Зикова С.І. Державний борг України: динаміка та напрямки управління. *Економіка фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2019. №2. с.383-389.

13. Хомюк С.П. Про значущість системи публічного управління та адміністрування в умовах посилення ризиків і загроз економічній безпеці України через повномасштабну збройну російську агресію. *Матеріали всеукраїнської наукової конференції аспірантів, здобувачів та молодих вчених «Розвиток управлінських систем та механізмів адміністрування у контексті вступу України до ЄС та забезпечення економічного зростання*. 2024. №1. с.114.

14. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України. *Фінанси України*. 2010. №9. С. 14–19.

15. Андрущенко В. Л., Данілов О. Д. Податкові системи зарубіжних країн :навч. посіб. Київ :Комп'ютерпрес, 2004. 300 с.

16. Пабат О. В. Особливості правового регулювання місцевих податків і зборів. *Право і Безпека*. 2020. № 4 (79). С. 44-47.

17. Лаврешов А. Ю. Сучасний досвід розвитку податкових систем в зарубіжних країнах. *Менеджер*. 2016. № 3. С. 39-45.

18. Піскова, Ж. В. Формування системи показників фіскальної ефективності податків: теорія і практика. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. :Економіка*. 2020. № 2. 174-180.

19. Цимбалюк І. О. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики. *Ринок цінних паперів України*. 2020. № 7. 57-63.

20. Децентралізація. Адміністрування місцевих податків і зборів органами місцевого самоврядування: поточний стан та проблеми. URL:https://decentralization.ua/news/18432#_ftn1. (дата звернення: 05.09.2024).

21. Товкун Л. В. Місцеві податки та збори як складові податкової системи України: їх особливості та розвиток. *Державне будівництво та місцеве*

- самоврядування. 2015. № 29. С. 85-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2015_29_10. (дата звернення 06.07.2024)
22. Крисоватий А. Моніторинг реалізації податкової політики України. *Вісник Тернопільського державного економічного університету*. 2019. №1. С. 17- 25.
23. Чернюк Т.В., Юрчишена Л.В. Система оподаткування в умовах війни: правовий та фінансовий аспекти. 2022. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12852/12757>. (дата звернення 07.07.2024)
24. Юрчишена Л. В., Борачук В. І. Аналіз фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб та військового збору в місцевих бюджетах областей. *БізнесІнформ*. 2023. № 10. С. 302–314. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-302-314> (дата звернення: 03.09.2024)
25. Децентралізація. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. URL: [https:// decentralization.gov.ua/news/16105](https://decentralization.gov.ua/news/16105) (дата звернення 03.06.2024)
26. Виконання доходів місцевих бюджетів. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv> (дата звернення 03.09.2024)
27. Доходи зведеного бюджету України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2023/> (дата звернення 03.09.2024)
28. Цегельник Н.І. Формування об'єктів оподаткування місцевих податків і зборів, їх облік, контроль і аналіз. 2024. №11 . DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.42>
29. Кузьменко О. В., Чорна В. Г. Особливості сплати підприємствами місцевих податків під час дії правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. №78. С. 54—59.
30. Руденко В.В. Ідентифікація функціональних складових фіскального механізму регулювання інвестиційного розвитку національної економіки. *Економіка та держава*. Вінниця. 2020. No 7. URL:

http://www.economy.in.ua/pdf/7_2020/12.pdf

31. Воробйов Ю. М. Податкова політика держави та її вплив на формування фінансового капіталу підприємств. *Фінанси України*. 2020. № 9. С. 115—120
32. Сокирко О. С., Плахотнюк В. В. Аналіз стану доходів місцевих бюджетів при реалізації реформи бюджетної децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 304-311
33. Назаренко Г. В. Фактори соціально-економічної ефективності податкового регулювання рівня життя населення. *Проблеми економіки*. 2021. № 2. С. 22—28.
33. Державна служба статистики. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 07.09.2024)
34. OpenBudget: офіційний сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/>. (дата звернення 07.09.2024)
35. Рубан М. Фінансова спроможність місцевих бюджетів. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. № 2. С. 137-152.
36. Рошило В. І. Місцеві бюджети в умовах децентралізації: проблематика формування та напрями реформування. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 2. С. 135-139.
37. Проць В. І. Особливості майнових податків та їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. № 1. С. 66-70.
38. Любченко Н. Л. Реалізація бюджетної політики об'єднаних територіальних громад в частині формування доходів місцевих бюджетів. *Центрально український науковий вісник. Економічні науки*. 2018. № 1. С. 33-39.
39. Юрчишена Л., Цимбалюк К. Оцінка впливу майнових податків на доходи місцевих бюджетів України. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-117>(дата звернення: 31.09.2024).
40. Головне управління Державної податкової служби у Вінницькій області. Офіційний сайт. URL: <https://vin.tax.gov.ua> (дата звернення: 13.08. 2024)

41.Звіт ГУ ДПС у Вінницькій області про виконання плану роботи на 2020р.
URL: <https://vin.tax.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti/453605.html> (дата звернення: 4.10. 2023).

42.Звіт ГУ ДПС у Вінницькій області про виконання плану роботи на 2021р.
URL: <https://vin.tax.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti/564418.html>(дата звернення: 04.10. 2023).

43. План роботи Головного управління ДПС у Вінницькій області на 2024 р.
URL:<https://vin.tax.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti/749616.html>

44.Дмитрів В. Економічна сутність і роль майнових податків в Україні. *Світ фінансів*. 2021. №1(66). С. 201–209. URL: <https://doi.org/10.35774/sf2021.01.201> (дата звернення: 14.09.2024)

45. Михайленко С. В. Підвищення фіскальної ролі місцевих податків в формуванні доходів місцевих бюджетів. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. № 13(1). С. 37-45.

46. Гурська А. Вдосконалення місцевого оподаткування як шлях до збільшення доходів місцевих бюджетів після завершення війни. *Фінансове забезпечення економіки: Матеріали VIII науково-практичної студентської конференції*, 30 травня 2024 р. Житомир : Поліський національний університет.2024. С.44-46.

47. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г., Табенська Ю. В. Формування доходів місцевих бюджетів за умов бюджетної децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2023. № 5. С. 187-195.

48. Маренич О. М. Система доходів місцевих бюджетів та її розвиток. *Економічний простір*. 2019. № 143. С. 109-120.

49. Мартиненко В.В. Специфіка управління власними доходами місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 3. С. 51-61.

50. Мартинюк Г. П., Мартинюк М. А. Податок на доходи фізичних осіб у контексті формування дохідної частини місцевих бюджетів. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 309-314.
51. Лучишин Л. М. Роль податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2019. № 2. С. 61–69.
[URL: http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2020/jan/20653/luchyshyn.pdf](http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2020/jan/20653/luchyshyn.pdf)
52. Беновська Л., Карвацький Р. Видатки місцевих бюджетів в контексті забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах війни. *Західноукраїнський національний університет*. 2024. № 1(78). С85-97.
53. Іванов Ю. Б., Назаренко Г. В. Фактори соціально-економічної ефективності податкового регулювання рівня життя населення. *Проблеми економіки*. 2010. № 2. С. 22–28. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2010-2_0-pages-22_28.pdf. (дата звернення 08.09.2024)
54. Структура місцевих податків та зборів.
[URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/67/Struktura-A3_4_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA_.pdf](https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/67/Struktura-A3_4_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA_.pdf)
55. Шило, Ж. С. "Реформування податкової системи України: проблеми та перспективи." *Вісник НУБГП. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 1
56. Kovalchuk A. S. On the situation and certain issues of approximating the legislation of Ukraine on payment systems to the European Union legislation. *European Reforms Bulletin*. 2021. № 4. P. 25-31.
57. Боковикова Є. О. Актуальні проблеми формування доходів місцевих бюджетів: правові аспекти. *Теорія та практика сучасної юриспруденції : матеріали XXIII Всеукр. Наук.-практ. Конф.* (м. Харків, 30 квіт. 2020 р.). Харків. 2020. С. 142–144.
58. T. Shulga, L. Tovkun, M. Perepelytsia, P. Duravkin. Introduction of International Financial Reporting Standards in Ukraine: Problems and Prospects in. *Amazonia Investiga*. 2019. № 8 is. 21. P. 341–354.

59. Овчаренко А. С. Правові аспекти фінансового контролю за використанням коштів публічних фондів та міжнародної допомоги: досвід України / Овчаренко А. С., Товкун Л. В. // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: юридична. Львів. 2024. № 3. С. 151- 157.

